

İBRAHİM TENNÛRÎ'NİN OTUZ ŞİİRİ

Ülkü ÇELİK

GİRİŞ

1. İbrahim Tennûrî'nin hayatı:

Sivas'ta yahut Amasya'da doğmuş olabileceği tahmin edilen İbrahim Tennûrî'nin doğum tarihi bilinmemektedir. Babası Sarraf Hüseyin Efendi Sivaslı, annesi Amasyalı'dır.

İlköğrenimden sonra Konya'ya giderek Mevlânâ Sarı Yakub'dan tahsilini tamamlamış, Sarı Yakub'un ölümünden sonra da (h.842/m.1438) Kayseri'ye gelerek Hunad Hatun Medresesine müderris olmuştur. Bir süre bu görevi sürdürdükten sonra Beypazarı'na giderek Ak Şemseddin'e intisab etmiştir.¹

Hacı Bayram Veli'nin halifesi ve Fatih Sultan Mehmed'in hocası olan Ak Şemseddin'in yanından onun izniyle Kayseri'ye gitmiş ve halkı irşada başlamıştır.

Bir rivayete göre, Ak Şemseddin'le birlikte İstanbul'un fethinde bulunmuş, Fatih Sultan Mehmed'in iltifatlarına mazhar olmuştur. Hatta Fatih Sultan Mehmed'in, hürmet olarak, Tennûrî'yi vergi ve diğer devlet tekliflerinden muaf tuttuğunu, Mevlevi Remzi Dede "Bergüzâr"² adlı eserinde Tennûrî için yazdığı uzunca bir kıta içinde;

¹ Osmanlı Müellifleri, c. I s. 211.

² Ahmet Remzi Dede, Bergüzar, s. 35

"Hazreti Fatih muâfiyetle mümtaz eyleyüp
İhtirâmâtıyla mümtaz u muallâ eylemiş"

diyerek bu iltifatı dile getirmiştir.

Bayramiye tarikatına mensub olan Tennûrî, kendisine intisab edenleri bu usulle irşad etmiştir. h. 887/m.1482 yılında Kayseri'de vefat eden Tennûrî mezarı, Cumhuriyet mahallesinde hayattayken yaptırdığı Şeyh Camisinin batı tarafındadır.³

Ölümüne; "Şüd hemişe merkad-ı vey menzil-i rûhâniyân (=h. 887)"terkibi ile tarih düşürülmüştür.⁴

2. Eserleri:

1. Gülzâr veya Gülzâr-ı Ma'nevî : h.15 Safer / m.25 Şubat 1453 tarihinde telif edilmiştir. İlk beyitte kitabın adı "Gülzâr" olarak geçmektedir. Ancak, eserinde bütün fihri konuların manevi yönlerinin açıklanması sebebiyle "Gülzâr-ı Ma'nevî" denmiştir.

Gülzâr-ı Ma'nevî'nin bilinen nüshaları şunlardır:

1. Süleymaniye Kütüphanesi (Esad Efendi bölümü) no: 1639
2. Nuruosmaniye Kütüphanesi no: 3634
3. Bursa Orhan Kütüphanesi (Genel Kısım) no: 1675
4. Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi no: 8680
5. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. Y. no: 2283
6. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. Y. no: 1211
7. Süleymaniye (Hacı Mahmud Efendi Bölümü) no: 3368
8. Süleymaniye (Mihrişah Sultan Bölümü) no: 215
9. Süleymaniye (Hacı Mahmud Efendi Bölümü) no: 2331/4
10. Üsküdar Selimağa Kütüphanesi (Kemankeş Bölümü) no: 502
11. Manisa Muradiye Kütüphanesi no: 1295

2. Gülşen-i Niyâz ve Divân-ı İbrahim Tennûrî: h. 903 yılında yazılan eserde Münâcât, Mi'raciye, Na't, Destan, Hikaye, Kaside, Terci-i Bend ve Rubailer yer almaktadır.

Bilinen tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi (Hacı Mahmud Efendi Bölümünün) no: 3791'de kayıtlıdır.

³ Gülzar-ı Ma'nevî ve İbrahim Tennûrî, s. 10

⁴ Şakâyık Tercümesi, s. 247-248; Türk Şairleri, s. 122-127.

İbrahim Tennûrî'nin bu eserleri dışında, çeşitli yazmalarda müstakil şiirleri mevcuttur. Bunlardan biri de Milli Kütüphane'de Fahri Bilge kitapları arasında 442 numara ile kayıtlı bulunan yazma mecmuadır.

Mecmuanın cildi koyu kahverengi olup, miklep ve şemsesi yoktur. Kağıdı, saykallı açık krem rengindedir. Yazı, siyah mürekkeple yazılmış, okunaklı nesih olup başlıklar, bazen kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. Her sahifede on bir satır bulunmaktadır. Ölçüsü, 20.5x13.5-14x8 cm'dir.

Ketebe kaydı bulunmayan yazma 150 varaktır. Muhtevasından XIX. yüzyıl başlarında tertip edildiği anlaşılmaktadır. İçinde şiirleri yer alan şairler şunlardır: Ak Şemseddin, İbrahim Tennûrî, Hamdi Çelebi, Şeyh Abdurrahim, Hakiki, Haki, Emrem Yûnus, Avni, Buhari, Hilâli, Tebrizi, Kemâl Ümmi, Siyâhi, Cemâli, Sa'di, Handan, Rûmi, Zikri, Lutfi, Nesimi, Ahmedî, Ömri, Râhi.

Bu mecmua içinde yer alan Tennûrî'nin 30 şiirini burada yayınlıyoruz. Bu şiirlerde 'Aşık mahlası kullanılmıştır.

3. Metnin belli başlı dil özellikleri:

A. Ses özellikleri

1. Yuvarlak ünlünün korunması:

Birçok kelimedede kökte ve gövdede bulunan yuvarlak ünlü korunmuştur: tamu, kamu, kendü, tapu, kapu, ilerü, degül.

2. Ünlü kısalması:

Yabancı asıllı kelimelerde bulunan asli uzun ünlü, vezin gereği kısa okunduğu zaman harfle yazılmayıp harekeyle gösterilmiştir: teşviş (<teşvîş), etkıya (<etkîyâ), ğanimet (<ġanîmet), sūfi (<sūfî)

3. Ünlü türemesi:

Bazı yabancı kelimelerde ünlü türemesi görülmektedir: ğayrı (<ġayr), destüġir (<destġir), kîmiyâ (<kîmyâ)

4. Ünlü kaybolması:

Türkçe'de bir kelime içinde yan yana iki ünlü bulunmayacağı için birleşik kelime haline gelen sözlerde bu durumdaki ünlülerden biri düşer. Metinde bu durumda birçok söz vardır: nol (<ne ol-), nit- (<ne et-), kirer (<ki er-) kişidenler (<ki işidenler), neki (<ne iki)

5. Kaynaşma:

eyle- fiili, metinde birçok yerde ĩle- olarak okunacak biçimde harekelenmiştir. Baştaki ĩ ünlüsü hep uzun heceye tekabül etmektedir: ĩle!, ĩledi, ĩlegil!

6 v- sesi:

Metinde vur- fiili, ur- şeklinde kullanılmıştır: ur!, urur.

Bu fiilden türemiş olan vurun- fiili de urın- olarak geçer: urınur (<urın-ur)

7. Ünsüz değişimleri:

-d > -t değişmesi Arapça bir kelimedede görülmektedir: maksüt (<maksūd)

-ğ > -k değişmesi Farsça bir kelimedede görülmektedir: çerāk (<çerāğ)

-k- > -h- değişmesi Batı Türkçesi'nde eskiden beri görülmektedir. Metinde iki kelimedede geçmektedir: dahı (<daķı <taķı), yoħsul (<yoksul)

-k-, -ķ > -ğ-, -ğ değişimleri şu örneklerde görülür: yoğa (<yok+a), yokluğa (<yoklukta), açmağa (<açmak+a), varlığın (<varlık+ın); varlığ (<varlık), yoğ (<yog)

B. Şekil Özellikleri

a. İsim çekimi:

1. İlgi hali:

Metinde ilgi hali eki ünsüzlerden sonra +uñ/+üñ, ünlülerden sonra +nuñ/+nüñ şeklinde olup daima yuvarlak ünlüyledir: 'ışķuñ (<'ışķ+uñ), tamunuñ (<tamu+nuñ), nefsuñ (<nefs-üñ), kişinuñ (<kişi+nüñ).

2. Yükleme hali:

Metinde yükleme hali eki, genellikle düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı olmaksızın 3. teklik kişi iyelik ekinden sonra +nı/+ni, diğer yerlerde +ı < +i'dir: perdeyi (<perde+y+i), sırrı (<sırr+ı), uluyı (<ulu+y+ı), varlığını (<varlık+ı+nı).

Metinde yaygın olarak 3. teklik kişi iyelik ekinden sonra yükleme hali ekinin +n biçimi de kullanılmıştır: ğavrın (<ğavr+ı+n), varın (<var+ı+n), sermāyesin (<sermāye+si+n), varlığın (<varlık+ı+n).

3. Verme hali:

Verme hali eki, Batı Türkçesinde kullanılan +a/+e biçiminde kullanılmaktadır: tofrağa (<tofrak+a), bayrama (<bayram+a), oda (<od+a), 'āşıklara (<'āşık+lar+a)

4. Bulunma hali:

Bulunma hali eki +da/+de, ünsüz uyumuna bağlı olmadan kullanılmaktadır: yirde (<yir+de), hazretde (<hazret+de), dünyede (<dünye+de), yolda (<yol+da).

5. Ayrılma hali:

Ayrılma hali eki +dan/+den de ünlü uyumuna bağlı değildir: keşretten (<keşret+den), zamāndan (<zamān+dan), oddan (<od+dan)

b. İyelik ekleri:

1. teklik kişi iyelik eki +m'nin kaynaştırma ünlüsü genellikle yuvarlak, çok az örnekte ise düzdür: varlığum (<varlık+u+m), dermānum (<dermān+u+m), cismim (<cism+i+m).

2. teklik kişi iyelik eki +ñ'nin kaynaştırma ünlüsü, birkaç örnek hariç, yuvarlaktır: bilüñ (<bil+ü+ñ), elüñ (<el+ü+ñ), vücūduñ (<vücūd+u+ñ).

3. teklik kişi iyelik eki ünsüzlerden sonra +ı/+i, ünlülerden sonra +sı/si'dir: serveri (<server+i), odı (<od+ı), āyinesi (<āyine+si)

1. çokluk kişi iyelik eki+muz/+müz ekinden önce getirilen yardımcı ünlü bazı örneklerde düz, bazılarında ise yuvarlaktır: cānımız (<cān+i+muz), yanumuz (<yan+u+muz), sulṭānımız (<sulṭān+i+muz), derdümüz (<derd+ü+müz)

c. Zamir çekimi:

1. Teklik kişi zamiri ben'in çekimli şekilleri şöyledir: benüm, baña, beni, benden

2. Teklik kişi zamiri sen'in çekimli şekilleri şöyledir: senüñ, saña, seni, senden

3. Teklik kişi zamiri ol'un çekimli şekilleri şöyledir: anuñ, aña, anı, andan

1. çokluk kişi zamiri biz'in çekimli şekilleri şöyledir: bizüm, bize

3. çokluk kişi zamiri olar, anlar'ın çekimli şekilleri şöyledir: olaruñ, anlaruñ, olarda, anlara

ç. Fiil çekimi:

1 Geniş zaman:

Geniş zaman çekimi, -ar/-er + 1. tip kişi eki veya -r+1. tip kişi eki ile yapılmaktadır: örterem (<ört-er-em), ilerem (<ile-r-em), sorar (<sor-ar), görer (<gör-er), bezer (<beze-r), bilürüz (<bil-ü-rüz), sürerüz (<sür-er-üz)

Geniş zamanın olumsuz çekimi, -maz/-mez ile yapılmaktadır: anlamaz (<añla-maz), açmaz (<aç-maz), kıomaz (<ko-maz)

2. Görülen geçmiş zaman

Görülen geçmiş zaman çekimi, -dı/-di, -du-dü+2. tip kişi eki ile yapılmaktadır: oldum (<ol-du-m), esdüm (<es-dü-m), alduñ (<al-du-ñ), iledün (<ile-dü-ñ), buldı (<bul-dı), açdı (<aç-dı)

Görülen geçmiş zamanın olumsuz çekiminde de durum aynıdır: itmedüm (<it-me-dü-m), tatmadı (<tat-ma-dı), toymadı (<toy-ma-dı)

3. Öğrenilen geçmiş zaman:

Öğrenilen geçmiş zaman çekimi -mış/-miş+1. tip kişi eki ile yapılmaktadır: olmuşam (<ol-mı-şam), kıomış (<kıo-mış), urmış (<ur-mış)

Bir iki örnekte öğrenilen geçmiş zaman çekimi 3. kişide Doğu Türkçesi'nde yaygın olan biçimdedir: k'olupdur (<ki ol-up-dur), olupdur (<ol-up-dur), alıp durur (<al-ıp durur)

4. Gelecek zaman:

Gelecek zaman çekimi -ısar/-iser ile yapılmaktadır: geçiser (<geç-iser), bulısar (<bul-ısar), kıalısar (<kal-ısar), tutısar (<tut-ısar), açısar (<aç-ısar)

olumsuzu; eglemmeyiser (<eglen-me-iser), aldanmayısar (<aldan-ma-y-ısar)

5. Emir:

2. teklik kişi olumlu emir çekimi yaygın olarak eksiz yapılmaktadır: gir!, ağ!, üzü! olumsuzunda ise hem eksiz, hem de -ğil/-gil ekli biçimleri kullanılmaktadır: dime!, ağlama!, tutulmağil (<tutul-ma-ğil), gözlemegil (<gözle-me-gil)

3. teklik kişi emir çekimi -sun/-sün ile yapılmaktadır: görsün (<gör-sün), neylesün (<neyle-sün), kılsun (<kıl-sun). Olumsuzu; görmesün (<gör-me-sün)

1. çokluk kişi emir çekimi -alum/-elüm ile yapılmaktadır: gidelüm (<git-elüm), geçelüm (<geç-elüm), göçelüm (<göç-elüm), varalum (<var-alum). Olumsuzu; urmayalum (<urma-y-alum).

2. çokluk kişi emir çekimi -ñ ekiyle bir örnekte geçmektedir: bakuñ (<bak-uñ)

6. Şart:

Şart çekimi -sa/-se eki ile yapılmaktadır: baksam (<bak-sa-m), dileseñ (<dile-se-ñ), okınsa (<okın-sa). Olumsuzu; saklamasa (<sakla-ma-sa)

7. İstek:

istek çekimi -a/-e istek eki ve 1. teklik kişi -m, 2. teklik kişi -sın/-sin, 3. teklik kişi eksiz, 3. çokluk kişi -lar kişi ekleriyle yapılmaktadır: kılam (<kıl-a-m), olası (<ol-a-sın), kılasın (<kıl-a-sın), göresin (<gör-e-sin), arturasın (<artur-a-sın), yanalar (<yan-a-lar)

Olumsuzu da aynı biçimde yapılmaktadır: içmeyem (<iç-me-y-em), vermeyesin (<vir-me-y-e-sin), vermeye (<vir-me-y-e)

8. Olumsuz iktidarı geniş zaman:

Metinde -amaz/-emez ve -ımaz/-imez ekleriyle yapılmaktadır: kovamaz (<kov-amaz), İleyemez (<İle-y-emez), bulımazam (<bul-ımaz-am), bilimezem (<bil-imez-em)

9. Olumsuz iktidarı görülen geçmiş zaman:

-ıma/-ime- ile yapılmaktadır: bulımadım (<bul-ıma-du-m), bilimedim (<bil-ime-di-m), bulımadı (<bul-ıma-dı)

10. İsim-fiil:

-mak/-mek isim-fiil eki metinde yaygın olarak kullanılmıştır: yanmak (<yan-mak), yandırmak (<yan-dır-mak, yanmağünü (<yan-mak-u-ñ-ı), yapmağa (<yap-mak-a), irmege (<ir-mek-e), demeklikden (<di-mek-lik-den)

11. Sıfat-fiiller:

-an/-en sıfat-fiil eki metinde oldukça yaygın kullanılmıştır: yürüyen (<yüri-y-en), örten (<ört-en), gören (<gör-en), uran (<ur-an), tutanlar (<tut-an-lar)

-duk/-dük sıfta fiil eki daima iyelik ekleriyle kullanılmıştır: sevdüğür (<sev-dük-ü-r), sevdüklerür (<sev-dük-ler-ü-r), aldığı (<al-duğ-ı)

-ası/-esi sıfat-fiil eki iki örnekte geçmektedir: banası (<ban-ası), yanası (<yan-ası)

12. Zarf fiiller:

-a/-e zarf-fiil eki birleşik fiil yapmada kullanılmıştır: yana gör! (<yan-a gör-), ola gör! (<ol-a gör-), artura gör! (<artur-a gör-), tata geldi (<tat-a gel-di)

-u/-ü zarf-fiil eki bir kelimedede kullanılmıştır: bağlayu (<bağla-y-u)

-alı/-eli zarf-fiil eki: bulalı (<bul-alı), görelî (<gör-eli), içeli (<iç-eli), koduralı (<kodur-alı)

-aldan/-elden (<-alı-dan/-eli-den) zarf-fiil eki bir kelimedede geçmektedir: olaldan (<ol-aldan)

-ınca/-ince zarf-fiil eki, bir kelimedede olumsuz olarak kullanılmıştır: uymayınca (<uy-ma-y-ınca)

-ıcağ/-iceğ zarf-fiil eki: idiceğ (<it-iceğ), kılıcağ (<kıl-ıcağ), ulaşılcağ (<ulaş-ıcağ), üzileceğ (<üzil-iceğ); olumsuzu: gelmiyeceğ (<gel-me-y-iceğ)

-ıcağaz/- icegeğ zarf-fiil eki bir kelimedede kullanılmıştır: yanıcağaz (<yan-ıcağaz)

-duğda/düğde zarf-fiil eki bir kelimedede geçmektedir: gördüğde (<gör-düğde)

-madın/-medin zarf-fiil eki iki kelimedede kullanılmıştır: ölmedin (<öl-medin), bitmedin (<bit-medin)

-up/-üp zarf-fiil eki metinde yaygın olarak kullanılmaktadır: girüp (<gir-üp), uyup (<uy-up), olup (<ol-up), unutup (<unut-up); olumsuz: kılmayup (<kıl-ma-y-up)

-uban/-üben, -ıban/ -iben zarf-fiil eki ünlü uyumu bakımından karışık kullanılmaktadır: olıban (<ol-ıban), diyüben (<di-y-üben), eyleyüben (<eyle-y-üben), isteyüben (<iste-y-üben)

13. İsim fiilinin çekimi:

a. Şimdiki zaman:

1. teklik kişi eki +am/+em: hayrānam (<hayrān+am), dermānam (<dermān+am), güher-efşānam (<güher-efşān+am)

2. teklik kişi eki +sın/+sin: sensin (<sen+sin), tolusın (<tolu+sın)

3. teklik kişi eki +dur/+dür: budur (<bu+dur), sırdur (<sır+dur), dermānidur (<dermān+ı+dur)

b. Görülen geçmiş zaman:

iki kelimedede geçmektedir: 'ışkıdı (<'ışk i-di), varıdı (<var i-di)

c. Öğrenilen geçmiş zaman:

iki kelimedede geçmektedir: devāyımış (<devā i-miş), nakkaşımış (<nakkaş i-miş)

d. Zarf-fiil:

Birkaç kelimedede kullanılmıştır: mahcüb-iken, bir-iken, ğarķ-iken

e. Şart:

'âşıkısañ (<'âşık i-se-ñ), kıandasa (<kanda i-se), eriseñ (<er i-se-ñ)

14. Birleşik çekim:

a. Hikaye:

şanurıdum (<şan-ur i-dü-m), yirmişidi (<yir-miş i-di), deprenmeyeydi (<depre-n-me-y-e i-di)

b. Rivayet:

artarımış (<art-ar i-miş), varmazımış (<var-maz i-miş)

c. Şart:

Metinde yaygın olarak kullanılmıştır: vararsañ (<var-ar i-se-ñ), görünürse (<gö-rin-ür i-se), iderseñ (<it-er i-se-ñ), kıılarsañ (<kıl-ur i-se-ñ), olurısa (<ol-ur i-se), girdise (<gir-di i-se), bildüñise (<bil-dü-ñ i-se)

METİN

I

Remel: Fā'ilātün, fā'ilātün, fā'ilātün, fā'ilün

3a 2 Şeyh İbrāhīm Tennūri fermāyed raḥmetullāhi 'aleyhi

3(1) Çünkü tekdür Ḥaḳ Ta'ālā sevdi cümle tekleri

4 Sen de anuñ-içün ey dil ol dü-'ālemden berī

5 Bī-cihet 'ışkuñ yolında oyna 'ışkuñ oyunın

6 Tā ki saña sağ u soldan ire raḥmet leşkeri²

7 Uç oluban cān u başı oyna şer'inde Ḥaḳ'uñ

8 Dünya halkı gibi tutma sen de anı serseri

9 Yidiler çulna girüp hil'at idin şer'i sen⁴

10 Bağlana kanda vararsañ yidü tamunuñ deri

11(5) Yaydı endāmuña hil'at olduğı-y-çün emr-i Ḥaḳ

3b 1 İre Ḥaḳ'dan yardım-içün saña ol kırk yol eri

2 Kırk bayır gibi bu nefsuñ her katın yu tahir ol

3 Olasın 'ālem içinde sen de üç yüzüñ biri

4 Ḥalıkuñ emrine tenhā gir ḥalāyıkdan üzül

5 Tā yidi tenhā yürüyen ola işüñde çeri

6 Od su yil toprağa uyup yirde kalma göge ağ

7 Yıkıla evtād eli-le saña nefsuñ hayberi

² raḥmet: metinde رحمت şeklinde yazılmıştır.⁴ yidiler: metinde بيدلره şeklinde yazılmıştır.

- 8 'Âşık-ı fânî olıban kamu keşretten üzül
9 Tâ kabu(l) ide seni hâzretde 'âlem serveri

II

Remel: Fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün

- 6 Ve lehü eyzen
- 7(10) 'İşkuñ odı arturur her gice efgânum benüm
8 Tañ budur kim derd olur her şubh dermânum benüm
- 9 Nice sinler açılır dünyâya odlar saçılır
10 Bir nefes cüş eyleye deryâ-yı 'ummânum benüm
- 11 Tağıdur her perdeyi yırtar olup taşra çıkar
11a 1 Yandurur şaklamasa milki nigh-bânum benüm
- 2 Olalar iki cihânda mest ü hayrân olalar
3 Ger oğınsa 'âleme bir şafha divânnum benüm
- 4 Fâş ola 'ilm-i ledünnî nice kanlar dökile
5 Görinürse gözlere gönülde mihmânum benüm
- 6 (15) Yine sensin gösteren her sırrı hem örten dahı
7 Pes ne sırdur bu arada adu(m) u şanum benüm
- 'İşk odına yana gör 'âşık dime çün çerâ
9 Çün oda yandıрмаğ ister seni sübhânum benüm

III

Remel: Fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün

- 10 Ve lehü eyzen
- 11 Ol zamânda kim ciger 'ışk odınuñ biryânıdur
1 Zârımı gören karağlar derdimüñ dermânıdur

- 2 Gönlümün āyinesi olalı keşretten berī
 3 Nūr-ı vahdet pertevinün mest ü ser-gerdānidur
- 4 Ğaret itdi varlıgum mecmū'ını 'ışkuñ odı
 5 Gel vücuduñ terk iderseñ 'āşıkuñ meydānidur¹⁹
- 6(20) Her tecellī k'irer andan ğayrın oda yandurur
 7 Miñnet añlama anı kim rahmet-i Raḥmānīdür²⁰
- 8 'Arş u ferş ü dünyī 'uqbī nūr-ı ḥüsninden ṭolu²¹
 9 Cünbiş itme bī-edeb kim pādişeh dīvānidur
- 10 Baş u cān u 'aql u dil vir aç cemālından niķāb
 11 Kim bu vīrān arasında sevdügün pinhānīdür²²
- 12a 1 Nūra ol git didigi-y-çün oldı şeytāni'r-recīm
 2 Balçığa gel didügi-y-çün 'ālemün sultānidur
- 3 Balçıguñ bir köşesinde oldı Bel'am la'neti
 4 Hem yine bir köşesinde Nūsī-i 'İmrānīdür
- 5(25) Balçığı oddan degüldür ḳahr u luṭfuñ 'illeti
 6 Hüküm anuñdur ne ḳılursa pādişeh fermānidur
- 7 Evvel oldur āḫir oldur zāhir oldur bāṭın ol
 8 Ansuzın emr añlamamak 'Āşık'uñ erkānidur

¹⁹ mecmū'ını: metinde مَجْمُوعِشْ şeklinde yazılmıştır.

meydānidur: metinde مَيْدَانِدُرْ şeklinde yazılmıştır.

²⁰ k'irer: metinde كه ارر şeklinde yazılmıştır.

añlama: metinde اَنْلَامْ şeklinde yazılmıştır.

²¹ ṭolu: metinde طَلُوْا şeklinde yazılmıştır.

²² pinhānīdür: metinde پِنْهَانِدُرْ şeklinde yazılmıştır.

IV

Remel: Fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün

- 13b 8 Şeyh İbrâhîm Tennûrî ƣaddesa'llâhu sırrehu'l-'azîz
- 9 Her ki buldı 'ışķıla ol pâdişâhuñ cüdını
- 10 Ol görür anuñıla her zerrede ma'būdını
- 11 Zühd u fışķuñ varlığın 'ışķ odına uran kişi
- 14a 1 Anuñ-içün terk ider iki cihân maķşūdını
- 2 Anı gören virmeye dünyî vü 'uķbiden haber
- 3 Ne cehennem zarar ne cennetinüñ sūdını²⁹
- 4(30) Vâlih ü hayrân olanlar ƣahr u luţfin añlamaz
- 5 Mażhar-ı luţfi şanur dergâhınuñ merdūdını³⁰
- 6 Ƙamu şüretten gelür luţf ehline bûy-ı şafâ
- 7 Micmer-i 'ışķa tütüzdi çünki cânı 'ūdını³¹
- 8 Çünki maħv oldı vücūdı her cihetden ƣalmadı
- 9 Farķ idemez 'âlemüñ mezmünını maħmūdını³²
- 10 Yandurur iki cihânı nâle-i efgânıla
- 11 Her ki görür 'Āşık'ıuñ ol demde âh-ı dūdını

²⁹ sūdını: metinde سُودُنِي şeklinde yazılmıştır.

³⁰ luţfi: metinde لُطْفِن şeklinde yazılmıştır.

³¹ micmer-i 'ışķa: izafet kesresi harfle yazılmıştır.

³² cihetden: metinde جِهَتَدَن şeklinde harekelenmiştir.

- 14b 1 Ve lehü eyzen
- 2 Nice nice olasın derdile āvāre gönül
- 3 Düriş ol pādişāhuñ hizmetine yara gönül
- 4(35) Dileriseñ ki cemālın göresin vāsıtasız
- 5 Tendözünnden yu elüñ kim bulasın çāre gönül³⁵
- 6 Gözüñe 'ilm ü 'amel zerķ u riyā kıılma hicāb
- 7 Dünyī 'uķbī diyüben olma gözi kıara gönül
- 8 Ulaşuķdan bulaşuķdan üzilüp yek-cihet ol
- 9 Gel bütün āyineñi eyleme yüz pāre gönül
- 10 Gözüñe sürme idin dōstun cemālın dahı aç
- 11 Tā cemālı görine kendüñe her ara gönül³⁸
- 15a 1 Baña yoldaş idin git bu yola bir uluyı
- 2 Dileseñ virmeyesin gencini țarrāra gönül
- 3(40) Bir etek tut kim ola ıssı anuñ bāñın eri
- 4 Taşradan kıılma nazār cübbe vü destāra gönül
- 5 Gönül oldur kim ola āyine-i Hāyy-u ezel
- 6 Cüst ü cüyında anuñ zerrece olmaya hālel

³⁵ Kendözünden: metinde كندو اوزكندن şeklinde olup vezin gereği değiştirildi.

³⁸ cemālın: metinde جلالین (celālın) şeklinde yazılmıştır.

- 7 Ol bu kevnile mekânuñ yine âzâdı gönül
 8 Yola der-bend ü tuzak kılma gamı şadı gönül
- 9 Rengine bakma anuñ gerçi bezer naqş-ı nigâr
 10 Şaykal ur âyîneñe t̄alib ol üstâdı gönül⁴³
- 11 Gidelüm terk idelüm yolda kamudan geçelüm
 15b 1 Göçelüm urmayalum gür şuya bünyâdı gönül
- 2(45) Besleme nefis itini çünki senüñ yoluñ urur
 3 Ola gör düşmenüñüñ dâyimâ cellâdı gönül
- 4 Gel 'ibâdet iş idin âyin ü 'âdâtı bırak
 5 Riseñ 'aduñı ço gözlemegil adı gönül
- 6 Her ne kim Hâk'dan ırak ide seni ileme yâd
 7 Belki terk ile bu yolda bilişi yâdı gönül
- 8 Destügîr oldı saña çün bu yola zâr u figân
 9 Dün ü gün artura gör âhıla feryâdı gönül
- 10 Gönül oldur kim ola âyîne-i Hâyy-u ezel
 11 Cüst ü cüyında anuñ zerrece olmaya hâlel
- 16a 1(50) Yine vaqt oldı yine kim kılasın nâle gönül
 2 K'işidenler varın elden çoya derd ala gönül⁵⁰
- 3 Dün ü gün artura gör zâruñı gel 'aruñı ço
 4 Ne bülir fûrkat odın düşmeyen ol hâla gönül

⁴³ âyîneñe: metinde ابنكا şeklinde yazılmıştır.

⁵⁰ k'işidenlere: metinde كه اشدينلر şeklindedir.

- 5 Umma ceddüñde kerāmāt u maķāmāt u rumūz
6 Şāhibü'l-hāla düriş ħalmağıl aħvāla göñül⁵²
- 7 Yu gözüñ ħanı-y-ıla kendü vücūduñ kirini
8 Ķoma kim āyinede zerrece jeng ħala göñül
- 9 Ķünkü āyinen ola kendü vücūduñ arı
10 'Aķıl u cān ol arada kendüligin şala göñül
- 11(55) Gören ol gösteren ol ola vü her işi düzen
16b 1 Bezeyen naķş u leb ü zülf ü ħatt u ħāla göñül
- 2 İş anuñdur ki ħamu ħudret anuñdur ezeli
3 Düzeden mertebeler 'ālem-i ef'āle göñül
- 4 Göñül oldur kim ola āyine-i Ħayy-u ezel
5 Cüst ü cūyında anuñ zerrece olmaya ħalel
- 6 Dünyede her kim ola 'ışķıla sevdāyī göñül
7 Gözlerinden çıkarur zerķ u temāşāyī göñül
- 8 Gecenüñ ħayğusını unutup elden bıraķur
9 Fıkr-i ħāl eyleyüben ħuşşā-yı ferdāyī göñül
- 10(60) 'Ömrinüñ varlığını bir kişi ħarc eyleyüben
11 Güneşe ħılsa nazār gözedir ayı göñül
- 17a 1 Cehdi ħıl yanmağıñı arturasın Ħaķ yolına
2 Tā ki dün gün tapudan düşmeyesin yayı göñül

⁵² ceddüñde: metinde جَدُّكَ şeklinde yazılmıştır.

- 3 Kulluğa bağla bilüñ gayrını gözleme Hâk'uñ
4 Emr odur kim nazarı olmaya hercâyı gönül
- 5 Nefsiñüñ mişesinüñ yırtıcıların ur oda
6 Dileseñ seyr idesin cennet-ü a'lâyı gönül
- 7 Kılma cennetde velikin yol uzaktadır ilerü
8 Düriş iriş göresin Hâzret-i Hüsna'yı gönül
- 9(65) Göñül oldur kim ola âyine-i Hayy-u ezel
10 Cüst ü cüyında anuñ zerrece olmaya hâlel
- 11 Başladı baħr-ı ezel mevci yine taşta gönül
17b 1 Kıla yüz pâre nazar kılar ise taşta gönül
- 2 Dillere gelmeyecek derdüñi hâdden geçüre
3 Çünkü başdan yukarvı mevci anuñ aşta gönül
- 4 Kuruyup oda düşüp yanmak olur işi müdâm
5 Her kimüñ cân ağacı 'ışkıla şarmaşa gönül
- 6 Ölmedin öl yolına gaygu yime öñe soña
7 Mâl u milk ü oğul kız ana vü kardaşa gönül⁶⁹
- 8(70) Yol uzağ u azıguñ yokluğı bu yokluğıla
9 'Āşık eğlenmeyiser yola vü yoldaşa gönül
- 10 Geçiser iki cihānı bulısar ins-ü kadīm
11 Nağşa aldanmayısar irmege nağkâşa gönül

⁶⁹ ölmedin: metinde **المدين** şeklinde harekelenmiştir.

36

Ülkü ÇELİK

- 18a 1 alısar arsretile hem olısar işi hebā
2 ularuñ kim nazaruñdan nazarı aa gōñül
3 Gōñül oldur kim ola āyine-i ayy-u ezel
4 Cüst ü cüyında anuñ zerrece olmamy alel

VI

Hezec: Mefā'ılün, mefā'ılün, feülün

- 21b 8 Ez kelām-ı eyh İbrāhım Tennūri uddise sırruhu 'ı-'aziz
9 Ayā cān milkinüñ āhı Muammed
10 Bize sen toğru kıl rāhı Muammed
11(75) Eger himmet ılursañ cümle alka
22a 1 Bulmaz kimse gümrāhı Muammed
2 Dü-'ālemde senüñ gibi kimesne
3 Bulmadı ehin-āhı Muammed
4 Gine her demde dırsın "mā 'arefnāk"
5 Yā kim biliser Allāh'ı Muammed
6 Muammed'dür Muammed'dür Muammed
7 Bilen ol ulu dergāhı Muammed
8 Ki vardı amu varlığını virdi
9 Bırağdı milket ü cāhı Muammed
10(80) Nazar ılmadı cennātıla ūra
11 odı rāhı vü hemrāhı Muammed

- 22b 1 Ḵamu maħlũkũ ol dem orda atdı
 2 Ĥaħ'ũñ oldı naẕar-gāhı Muħammed
- 3 Ey 'Āşık cānı sen etden ayırma
 4 K'olupdur yoluñ āgāhı Muħammed⁸²

VII

Hezec: Mefā'īlün, mefā'īlün, fe'ūlün

- 5 Ve lehü eyzen
- 6 Şu gözler kim diler nūr-ı Ĥudā'yı
 7 Ťaleb kılsun cemāl-ı Muştafā'yı
- 8 Baķıp görsün anı şer'ı yüzinde
 9 Ki gözlere o virür rüşenāyı
- 10(85) Gözüñ perdelerin açmaz mı şer'ı
 11 Anuñ kim barmağı şaķ ider ayı
- 23a 1 İki 'ālemde raħmetde ŧutar Ĥaħ
 2 Anuñ nūrı-y-ıla yoħsulu bayı
- 3 O bir raħmet günidir kim ezelde
 4 Şu 'ā'ından yaratdı enbiyāyı
- 5 Hem anuñ göñline keşf itdi küllı
 6 Cihān içinde sırr-ı evliyāyı
- 7 Gül ü reyhāna bāğ u būsitāna
 8 Anuñ luşfından itdi her 'ařāyı

⁸² k'olupdur: metinde كه اولبندر şeklinde olup vezin gereği değiştirildi.

- 9(90) Mübârek saçlarınıñ pertevinden
 10 Mu'anber iledi misk-i Haṭâyı
- 11 Cemâlinden alıp durur ezelde
 23b 1 Ay u gün tâ ebed nür-ı ziyâyı
- 2 Cihân içinde andan dürlü ni'met
 3 Cihân içinde andan âşinâyı
- 4 Kıyâmet günü âzâd ola havfdan
 5 Şular kim kesmedi andan recâyı
- 6 Kim anuñ göñline girdise bunuñ
 7 O şavdı evvel âhir her belâyı
- 8(957) Anuñ emrin tutanlar câna cisme
 9 Gülistân iledi tahte's-şerâyı
- 10 Anuñ göñline uyan bir nefesde
 11 Göze almaz geçer fevka'l-'alâyı
- 24a 1 Olur menzil-gâh aña kâbe kavseyn
 2 Bıraḫur adı şanı hüyı hâyı
- 3 Zihî sultân-ı kevneyn ol kişi kim
 4 Dil ü cânıla sevdi ol hümâyı
- 5 Bakup ol gözgüden gördi cemâlî
 6 O yolda varlığın kıldı fidâyı
- 7(100) Ey 'Âşık ger dilerseñ derde dermân
 8 Ol işüñden dün ü gün düşme yayı

- 9 Yüz ur dergâhına 'arz ile hâluñ
10 Ki Hağ andan kabul ider du 'ayı

VIII

Hezec: Mefâilün, mefâilün, mefâilün, mefâilün

- 26b 1 Şeyh İbrâhîm Tennûrî kıddesa'llâhu sırrehu
2 Şu günden kim seni buldum kamu varlık harâb oldu
3 Dü-'âlem zeyni gözümde hayâlât u serâb oldu
4 Saña sende niğâb oldum geh âteş gâh âb oldum
5 Gehî yiller gibi esdim gehî cismim türâb oldu¹⁰³
6 Bu hâlim defterin açdı gönüller üzre evrâkı
7 Celâlünden cemâluñdan kamuya fetğ-i bâb oldu
8(105) Yüregüm iltihâbından kimi mest ü kimi mağmür
9 Ağar gözler yaşı tırmaz cigerleri kebâb oldu
10 Kimi kağruñla ğarğ-iken hicâbın götürür lutfuñ
11 Kime lutfuñ görünmişken yine kağruñ hicâb oldu
27a 1 Kimine şer'üñ ağkâmı muşaffâ bal olup tatlu
2 Kime şu kime süd seyrüñ kime 'ışkuñ şarâb oldu
3 Temâmet gizlü genciñden görüñdi 'Âşık'üñ seyri
4 Ne diller söyledi anı ne dillere hitâb oldu

¹⁰³ gehî: metinde ڤ şeklinde yazılmıştır.

Ülkü ÇELİK
IX

Recez: Müstef'ülün, müstef'ülün, müstef'ülün, müstef'ülün

- 5 Ve lehü eyzen
- 6 'İşkuñ şarābıdur baña sır-ezelde ihsān olan
7 Hüsnuñ niķābıdur baña hem hūrī hem ğılmān olan
- 8(110) Göñül ki 'işkuña yana eşer kıomaz cān u tene
9 Cennetde nice eglene bī-ten olan bī-cān olan
- 10 Cān u dile sensüz heves olımaz bir nefes
11 Derdüñ baña feryādüres her derdüme dermān olan
- 27b 1 'İşkuñda buldı cān u ten yüz biñ güneş bir zerreden
2 Oldur aķı her kıatreden deryā-yı bī-pāyān olan
- 3 Göñlüm tecellī Tūr'ıdur cānum anuñ Mañşūr'ıdur
4 Yine cemāluñ nūrıdur hüsnuñile hayrān olan
- 5 Ğayrın bilimez neylesün hālın kime şerħ İlesün
6 Tā nirde ārām İlesün 'İşkuñda ser-gerdān olan
- 7(115) 'Āşık olaldan özüñe cennet görünmez gözüme
8 Sensin bu vīrān özüme sultān olan sultān olan

X

Hece: 4 + 4 : 8

- 9 Ve lehü eyzen
- 10 Dünyī tuzakđur sevgüsi Tutar göñül kıuşlarını
11 Bağlar gözin örter yüzün Tā bilmeye işlerini

28a	1	Kimini halka yaqdurur	Yoldaşa sırrun çaqdurur
	2	Dürlü yavuz ad taqdurur	Tâ kesdüre başlarını
	3	'İşkıla çoqlar biriken	Her sırrı tıydum diriken
	4	Cennet ta'âmın yiriken	Unutdurur aşlarını
	5	Āgeh düzer bāzārını	Yayıduban söz varını
	6	Şöyle ki görse yārını	Aña çatar kaşlarını
7(120)	Şol dem ki Hâk sır açısar	Bâtlı hâkdan seçiser	
	8	Anlar durur kim kaçısar	Gördükde qardaşlarını
	9	Şunlar ki dir bu dünyede	Vardur işim her nesnede
	10	Ol anlaruñ urur oda	İçlerini taşlarını
	11	Nice bunuñ gibi kişi	İşler o yazuqlar başı
28b	1	Şöyle geçürür her kişi	Bu dünyi teşvişlerini ¹²²
	2	Dünyâyı sen kılma turaq	Varlıqları elden biraq
	3	Qaldum niqâb içeri baq	Gör yüregüñ başlarını
	4	Dünyâ ne kıldı gör saña	Aqlatdı seni her yaña
	5	Sevdüklerüñ alup saña	Gösterdi sin taşlarını
6(125)	Sen bakma 'Āşık taşına	Gör işi nedür aş ne	
	7	N'oldı olaruñ başına	Tâ yöresin destârını

¹²² teşvişlerini: metinde تشویشلارینی şeklinde yazılmıştır.

- 8 Ve lehü eyzen
- 9 Şeyhüm gönül eşrârını alduñ çü seyrân iledüñ
10 Hâyetde koduñ gönülümü sen şâha cevân iledüñ
- 11 Kimse dilim bilmez benüm derdüme âh kılmaz benüm
29a 1 Gönülüm karar almaz benüm gözümü giryân iledüñ
- 2 Sen perdede vâşıl Hakk'a bulduñ anuñıla beķā
3 Fırķatde beni muṭlaķa yoluñda ḥayrân iledüñ
- 4 Ğurbetde kaldı cānımız kor davladı her yanumuz
5 Himmet kıl ey sultānımız çün bizi cūyân iledüñ
- 6(130) Yir gök ṭoludur himmetüñ şimdi daḥı yügrük atuñ
7 Yandurdu bizi fırķatuñ özüñ ne penhân iledüñ
- 8 Biz seni bākī bilürüz işüğüñe yüz sürerüz
9 Bañla diyü yalvaruruz anı ki iḥsân iledüñ
- 10 Göster yüzüñ 'āşıklara esrāruña lāyıqlara
11 Dünyāda ger ayıklara eşķālı çendān iledüñ¹³²
- 29b 1 Müşkil degüldür yolumuz añlayana her ḥālımuz
2 Söyledibeni dilümüz bir ulu dīvān iledüñ¹³³
- 3 'Āşık gören görür anı terk idicek seni beni
4 Yol yürüyene ey ganī yolu āsān iledüñ

132 ger: metinde كَرَجَهْ şeklindedir.

133 söyledibeni: metinde سَيَلِدِ بَانِي şeklinde yazılmıştır.

XII

Hece: 4 + 4: 8

- 8 Ve lehü eyzen
- 6(135) Derdüñde biñ dermân alur derde devâ bulan kişi
 7 Uçmaqları fânî kıılır ‘ömri beķâ bulan kişi
- 8 Var ‘ömrinüñ sermâyesin ‘ışkuñ odına yandurur
 9 Göñül çerâğın uyarur nûru'l-Ĥudâ bulan kişi
- 10 Her kime kim ihsân ider topraķ cismini cân ider
 11 Küfrin anuñ imân ider senden fenâ bulan kişi
- 30a 1 İki cihânuñ varlığın yoğa sayar didâr için
 2 Fânî milke mi aldanur andan ‘atâ bulan kişi¹³⁸
- 3 Bâtil işi ger nefsi-i şüm Ĥaķ şüretinde gösterür
 4 Girdâbına düşmez anuñ Ĥaķ reh-nümâ bulan kişi
- 5(140) Ĥahrın u reddin gözsüzüñ nice ģanîmet görmesün
 6 Ma‘şuķ ilinden dembedem yüz merĥabâ bulan kişi
- 7 Dergâhınuñ merdûdınuñ ģahr u belâsın döstına
 8 Andan bulur gözlerine nûr-u ziyâ bulan kişi¹⁴¹
- 9 Ĥahrında biñ luĥfin görür andan kaçan yüz kaytarur
 10 Ĥahr u belâsın yârınuñ zevķ u şafâ bulan kişi
- 11 Ol luĥfdandur ‘Āşıķ’uñ her dem gözi gevher-fişân
- 30b 1 Tañ mı taşı altun ilese pes kîmiyâ bulan kişi¹⁴³

¹³⁸ Beytin başındaki "bu" kelimesi fazla olduğu için çıkartıldı.

milke mi: metinde مِلْكَمِ şeklinde yazılmıştır.

¹⁴¹ gözlerine: metinde كُؤْلَارِنَه şeklinde yazılmıştır.

¹⁴³ taş: metinde طَشِي şeklinde yazılmıştır.

- 2 Ve lehü eyzen
- 3 Anuñ cemālin görelî dilde qarārum qalmadı
- 4 Uşandı şabrum şîşesi nāmūs u ‘arum qalmadı¹⁴⁴
- 5(145) Benden benüm benligümi yağmaladı hüsni güli
- 6 Gözüm nazar kılmaklığa özge nigārum qalmadı
- 7 Taqvā vü zühdüñ varlığın yandurdu oda sevgüsü
- 8 ‘İlm ü ‘amel kılmaklığa kuvvetde varum qalmadı
- 9 Çünkim gönüldüm hazrete her bir şifātum yüzünü
- 10 Dönderdi benden arada bir toğrı yārum qalmadı
- 11 Kırıldı gözümde yaşum eridi bağrumda başum
- 31a 1 Yokluğa yüz tutdı işüm āhum u zārum qalmadı
- 2 İrşād-ı mürşüd hem taleb götürdi aradan özin
- 3 Ölmeden öñdin ölmege ayruq qarārum qalmadı
- 4(150) ‘İşkuñ odı olur sebep açmağa ‘Āşık perdemi
- 5 Hālüm nice fāş olmasun çün perde-dārum qalmadı

XIV

Hece: 4 + 4: 8

- 6 Ve lehü eyzen
- 7 ‘İşkuñ şarābın içeli kandalıgum bilimezem
- 8 Şöyle yavı kıldum beni isteyüben bulımazam¹⁵¹

¹⁴⁴ şîşesi: metinde ششاسی şeklinde yazılmıştır.

¹⁵¹ yavı: metinde بولی şeklinde yazılmıştır.

- 9 Deryâ-yı 'ummân olmuşam gevherlere kân olmuşam
 10 İşüñe hayrân olmuşam kendözüme gelimezem
- 11 Bu öge başaldan kadem varlığımı kıldum 'adem
 31b 1 Gözden tolunma dem-be-dem kim sensizün olımazam
- 2 'İşkuñıla mest olalı derdüñi hem-dem bulalı
 3 Vaşluñ nişânın alalı cennetlere kalımazam
- 4(155) Tolalı hüsnüñ illere hayret kodı gönüllere
 5 Gerçi tolusun dillere senden nişân alımazam
- 6 Zātuña had bulımadum senden nişân alımadum
 7 Çünkü seni bilimedüm kulluğı ki kılımazam
- 8 Binüm urup bünyādumı 'Āşık yazaldan adumı
 9 Kōdum kāmunuñ dādını 'ışkundan ayrılımazam

XV

Hece: 4 + 4: 8

- 10 Ve lehü eyzen
- 11 Kimüñ ki 'ışkuñ yolına cān u dili kurbān olur
 32a 1 İki cihāndan olıban 'ışkuñda ser-gerdān olur
- 2 'İşkuña düşen kişinüñ beñzi şararur derdile
 3 Yüregü başlu gözi yaş bağı anuñ biryān olur
- 4(160) Geh 'ilmile tā'at idüp gāh bildüğini umdup
 5 Gāh kendü kendüden gidüp gāh hüsnüñe hayrān olur

- 6 Geh dünyede meşhür olur gâh perdede mestür olur
 7 Gâh mest ü gâh maḥmûr olur gâh derdüñe dermân olur
- 8 Şunlar ki Ḥaḳḳ'a yol şorar 'ışk odına cânın urar
 9 Yol ehlini andan görer çünkim añâ mihmân olur
- 10 'İlm ğılmağıla kimsene yol varmazımış (menzile)
 11 Tâ uymayınca pişreve gör Yūsuf-u Ken'ân olur
- 32b 1 'Āşık izin izleyüben gönlin añâ ışmarlayan
 2 Dünyâ vü'ukbîde anuñ her müşkili āsân olur
- 3(165) Hādī hēmân oldur yine her şüret-i raḥmāniden
 4 Aḥmed Muḥammed ḳor adın bu ne 'aceb dīvān olur
- 5 'Āşık senüñ gönlüñde Ḥaḳ nurı tecelli kılıcaḳ
 6 Ḥaḳ'dur dilüñde söyleyen hem söyleyen Ḳur'ân olur
- XVI
 Hece: 4 + 4: 8
- 7 Ve lehü eyzen
- 8 "Ḳālū belā"da 'ışkıdı bu cisme luḫfın cân iden
 9 Oldur yine hem tâ ebed her detlere dermân iden
- 10 Her kim diledi yârlığın degşürdi 'ışka varlığın
 11 Oldur āḫī anuñıla her müşkili āsân iden
- 33a 1 Ne zühd ü taḳvī işleri ne'ki cihân teşvîşleri
 2 'İşka şatar her işleri yoluna cân ḳurbân iden¹⁶⁹

¹⁶⁹ ne'ki: metinde نَهْ اِيكِي şeklinde yazılmıştır.

- 3(170) Her kim cemâlından niķâb götürse görür bî-hicâb
 4 Hem istemez andan hisâb lutfın aña ihsân iden
- 5 Anuñ niķâbı cân u ten 'aql u gönül (ü) sen ü ben
 6 Sen ben dimeklikden geçer 'ışkda özin vîrân iden
- 7 Yir gök topludur ol ğanı her zerrede görür anı
 8 Gönül göziyle dem-be-dem 'ışk iline seyrân iden
- 9 'Älemlere gözgü olur her kim baksa naķşın görür
 10 Andan nişân mı gösterür gencin anuñ penhân iden
- 11 Sen dileriseñ ol eri isteme anı serseri
- 33b 1 K'oldur bu câna sırları ser-defter-i dîvân iden¹⁷⁴
- 2(175) Anuñ yolına 'Āşık'uhn cânı nice terk olmasun
 3 Çünkim Olar'dur bir kulu 'älemlere sultân iden

XVII

Hece: 4 + 4: 8

- 4 Ve lehü eyzen
- 5 Haķ varlığın kıldı yine üstâdını dervîşlerüñ
 6 'İlm-ü ledün ıssı kodı pes adını dervîşlerüñ¹⁷⁶
- 7 Bî-vâsiķa 'ilm-ü ledün ol kullaruñ esrârıdur
 8 Kim varlığın virüp alur irşâdını dervîşleriñ

¹⁷⁴ k'oldur: metinde كه اولدۇر şeklindedir.

¹⁷⁶ dervîşlerüñ: metinde درویشلری şeklinde yazılmıştır.

- 9 İki cihānuñ rengini yudı gönülden ser-te-ser
 10 Kim tıtsar pes nakşıla āzādını dervişlerüñ
 11 Keşf itdi 'ilm-i lem-yezel gönline nakķāş-ı ezel
 34a 1 Maħlūk ilinden götürür bünyādını dervişlerüñ
 2(180) Pes dilini ħalk añlamaz dilden degüldür diñlemez
 3 Sen sensizün añla sözün bil dādını dervişlerüñ
 4 Kevn ü mekānuñ nakşını göstere saña gözgüsi
 5 Zirā şızırdı 'ışk odı pülādını dervişlerün
 6 Cān u cihānı terk idüp 'Aşık yola girdi gider
 7 Çün bu yola yokluk kōmış Ĥak zādını dervişlerüñ

XVIII

Hece: 4 + 4: 8

- 9 Ve lehü eyzen
 10 Neden ki gönül tahtınuñ Ĥayy-ı ezel sulţānidur
 11 'ışkıla 'ilm-ü lem-yezel cān u gönül seyrānidur
 35b 1 Kim varlıgum virdüm aña şöyle 'ayān oldı baña
 2 Kim kanda baķsam her yaña ol pādışāh dīvānidur
 3(185) Anuñ kabülü her nazār 'āşıkıların mi'rācidur
 4 Hem reddi anuñ bir nefes 'āşıkıların tuğyānidur
 5 Luţfı vü ķahrı pertevi çün düşdi yoklık iline
 6 Kim oldı Fir'avn-ı La'in kim Mūsı-i 'İmrānidür¹⁸⁶

¹⁸⁶ Mūsı-i 'İmrānidür: metinde *موسىٰ عمرانى* şeklinde yazılmıştır.

- 7 Her zerre ansuz var degül kim yâr u kim agyâr degül
8 Pes sen diriseñ ‘âr degül kim varlıg anuñ şânıdur
- 9 Bu yir ü gök çerh ü felek vahş u tıyûr ins ü melek
10 Her birine bunca dilek viren anuñ ihsânıdur
- 11 Tâkat virüp kuvvet süren kullara anuñ kudreti
36a 1 Buyruk idüp hüküm itdüren diller anuñ fermânıdur
- 2(190) Hem gözlere nûr-u başar hem ellere kesb-ü hüner
3 Hem dillere güft ü haber hem cânlarûn cânanıdur
- 4 Hüküm-i ebed sırr-ı ezel kevn ü mekân u ‘aql u hâl
5 Hem derd-i ‘ışk-ı lem-yezel hem dertlerüñ dermânıdur
- 6 Mü'minlere yol gösteren ‘âşilerüñ boynın buran
7 Dostuñ gemisidür olar hem düşmenüñ tûfânıdur
- 8 Ger emri anuñ olmasa deprenmeyeydi bir şaman
9 Pes didüğüñ nedür senüñ kim bu fulân devrânıdur
- 10 Hem enbiyâ vü evliyâ anuñ sözi münkâdıdur
11 Hem aşfiyâ vü etkıyâ anuñ yüzi hayrânıdur
- 36b 1(195) Ahkâm-ı şer‘-i Muştafâ anuñ yolu ferrâşıdur
2 Esrâr-ı kalb-i evliyâ anuñ evi derbânıdur
- 3 İki cihânüñ ulusu ol kapınuñ muhtâcıdur
4 Hem kullarınüñ ‘âlisi ol kapınuñ kurbânıdur
- 5 ‘İlm-i ledün tonın geyüp bulur hayât-ı lem-yezel
6 Her kim ki tecrîd oluban ol kapınuñ ‘üryânıdur

- 7 Çün kendü vaşından yunup Hâk varlığın buldı olar
 8 Toğru baķuñ anlara kim her ķandasa rabbānīdür¹⁹⁸
- 9 Hâk oldı varlıķdan olar ‘isyān olarda neylesün
 10 Çün sen ‘ibādet şandugun ol ķullaruñ tuđyānıdır

11(200) Ey bī-edeb neñ var senüñ kim ķulluķ itdüm diyesin

37a 1 Hem ķullıđını varlığı çün raķmet-i raķmānīdür²⁰⁰

- 2 Ol ķapuda kendözüñi ‘ābid şanup ķalduñısa
 3 Yu anı göñlüñden gider kim o ‘amel şeytānīdür²⁰¹

- 4 Çün ķulluķ itmedüm didi haķķında fahr-i enbiyā
 5 İş ki aña mişkil ola pes ol kimüñ āsānıdır²⁰²

- 6 ‘Āşık bu yolda ‘aczeni ‘arz itse tañ mı kim anuñ
 7 ‘İşķında biñ anuñ gibi uş mest ü ser-gerdānıdır

- 8 Bunca ķuşūr u ‘aczıla dergāhına urmuş yüzin
 9 Yoğ ileyüp özin umar kim ol diye erzānīdür

10(205) Hem eyde ‘aybını ķamu ben raķmetile örterem

11 Hem yoğ-iken var ilerem her kim ol ev mihmānıdır²⁰⁵

¹⁹⁸ rabbānīdür: metinde رَبَّانِدُرُ şeklinde yazılmıştır.

²⁰⁰ raķmānīdür: metinde رَحْمَانِدُرُ şeklinde yazılmıştır.

²⁰¹ kendözünü: metinde كَنْدُوْ اَزْكِي şeklinde yazılmıştır.

²⁰² ikinci mısra‘ın başında fazla olarak "bir" kelimesi bulunmaktadır.

Faħr-i enbiyā: metinde فَخْرِيْ اَنْبِيَا şeklinde yazılmıştır.

²⁰⁵ eyde: metinde اَيْدِه şeklinde yazılmıştır.

XIX

Hece: 4 + 4: 8

- 37b 1 Ve lehü eyzen
 2 Bir dem seni bulan kişi külli vücudı nür olur
 3 Seni seven gönül kaçan müştâk-ı cennet hür olur
 4 Düşde seni gören kişi mi'râc olur anuñ düşi
 5 Gider dü-'âlem teşvişi turduğı yirler tür [olur]
 6 Diler gönül divânesi 'ışkuña her dem yanası
 7 Zira anuñ virânesi 'ışkuñıla ma'mür olur
 8 Âyinedür gönül Hakk'a anı seven aña bağa
 9 Her ki diler 'ömr-ü beka reddinden anuñ dür olur
- 10(210) Çün reh-nümâdur evliyâ kol açup ilter Mevlâya
 11 'Âşileruñ anuñıla her suçları mağfûr olur
- 38a 1 Raḥmet deñizine düşer bî-pâ vü ser anlar aşar
 2 Tutsak gönülleri şişer Hakk'dan aña destür olur
 3 Her kime kim kılsa nazar kıılır anı külli güher
 4 Geh cânıla zâhir olur geh cismile mestür olur
 5 'Âşık sen anları koma anlarsuz iş tutdum dime
 6 Kim düşmen anlaruñıla her yirde zâr u hõr olur
 7 Cân anlaruñ muhtâcudur himmetleri ser-tâcudur
 8 Da'vetleri mi'râcudur anuñıla me'cür olur

9 Ve lehü eyzen

10(215) Ey gönülümün eglencesi sensüz gönül kılmaz karar

11 Senden durur varlık kamu senden döner leyl ü nehâr

38b 1 Her zerrede lutfuñ senüñ yüz biñ tecellî gösterür

2 Nice karar itsün gönül çün burka'ın açsa nigâr

3 Cân u dilüñ keşretleri keşretdeki zulmetleri

4 Ğarğ olup ol dem açılır deryâ-yı vahdet bî-kinâr

5 Ol bî-bahâ bî-müntehâ baħr-i me'ânî gevheri

6 Maħcüb-iken şârif kılar kime olurısa nişâr²¹⁸

7 Her kim ki dünyâ dünna ol gevheri kılar çerâğ

8 Nağdın yitürüp arada hayrân olup olmaya zâr

9(220) Hağ'dan alur halka virür nicelere yol gösterür

10 Her demde irer şeksüzün kendüye rahmet şad hezâr

11 'Āşık senüñ cân u dilüñ ol gevherüñ deryâsınuñ

39a 1 Ğavvâşıdur olmağ diler anuñ yolında târ u mâr

2 Ve lehü eyzen

3 Bir dem yüzüñ gören kişi cân ü cihânı terk ider

4 O lâ-mekân seyirin kılop kevn ü mekânı terk ider

²¹⁸ şârif: metinde سَارِف şeklinde yazılmıştır.

- 5 Her dem aña mi'râc olur begler aña muhtâc olur
 6 Sultânlar ser-tâc olur çün hân u mâni terk ider
- 7 Turduğı yirler Tûr aña her karanlılık nûr aña
 8 Hâk'dan gelür destûr aña âhir zamânı terk ider
- 9(225) Ger kara vü ger aq görür kaydını qor muhtlak görür
 10 Her ne görürse Hâk görür şekk ü gümânı terk ider
- 11 Hâk virür ölüm ad aña halk-ı dü-'âlem yâd aña
 39b 1 Hâk'dan olur irşâd aña ol tercümânı terk ider
- 2 Her kim aña yoldaş olur ayakda qalmaz baş olur
 3 Göñüllere ferrâş olur zeyn-ü cihânı terk ider
- 4 'Âşık olar elden koma ayruk işüñ kaydın yime
 5 Hiç bir işi hâkdur dime her kim ki anı terk ider²²⁸

XXII

Hece: 4 + 4: 8

- 4 Dünyede kim dilerse qalmaya anuñ nişânesi
 5 Cân u göñül birağuban 'ışkuñ odına yanası
- 6(230) 'ışk erinuñ yanığaz cân u muhabbet odına
 7 'Aklı anuñ nice qala dünyede şanı şanası
- 8 Şanuridum vara vara göñlüm şabr u qarâr ide
 9 Aktarımış ulaşıcak 'ışk odinuñ zebânesi

²²⁸ olar: metinde اولدو şeklinde harekelenmiştir.

- 10 Her ki gönülden istese 'ışk odını söyündüre
 42a 1 Meylile dünya çirkine barmaq ucını banası
- 2 Dünyî vü 'uqbî bendine aldanıban tutulmağıl
 3 Çünkü öküş durur anuñ bu yola dām ü dānesi
- 4 Cennet ü hūr u kevşerüñ lezzeti zevkı ser-te-ser
 5 Gözden uçar üzilicek cān ü gönül resānesi
- 6(235) ('Āşık ol) hüsñ ü pertevi kendüligin qoduralı
 7 Toldı ledünnî 'ilminüñ genci-le künc-i hānesi

XXIII

Remel: Fe'ilātün (Fā'ilātün), fe'ilātün, fe'ilātün, fe'ülün

- 43b 1 Ve lehü eyzen
- 2 Gine elden bırakup kevn ü mekānuñı senüñ
 3 Bu gönül açmak umar rāz-ı nihānuñı senüñ
- 4 Hāzretüñden işiden cānıla vaşluñ haberin
 5 Nice maqşüd idine hūr u cünānuñı senüñ²³⁷
- 6 Gerçi senden toludur-varlıgıla cān u cihān
 7 Ne 'aceb kim bulımaz kimse nişānuñı senüñ
- 8 Qudretüñden görünür günde nice dürlü şu'un
 9 Gine gehm ileyemez kimsene şānuñı senüñ
- 10(240) Ey gönül artura gör nāleñi vuşlat yolına
 11 Hāşa kim red ide ol zār u fiğānuñı

²³⁷ hūr u cünānuñı: metinde حُورِ جُنَائِي şeklinde harekelenmiştir.

- 43b 1 Bir tecellî-y-ile şöyle ala senden seni kim
 2 Bulmaya kimesneler aduñı şanuñı senüñ
 3 Yüri 'Āşık varalum hâzrete kurbân olalum
 4 Ki helâl itdük anuñ yolına kanuñı senüñ

XXIV

Hece: 7 + 7: 14

- 5 Ve lehü eyzen
 6 Cân gözin aç ey gönül 'ışkla uyar cânuñı
 7 'İşka yapış ki iltesin hâzrete imānuñı
 8 Gönül ola pür-safâ derdine bula devâ
 9 Hâceti ola revâ her k'ala ihsānuñı
- 10(245) Şol ki saña tutdı tağ kalbi tola nūr-ı Hâk
 11 Ger oқыa bir sebak defter ü dīvānunnı
- 44a 1 Bildüñise kahrını nār-ı ceħimüñ senüñ
 2 Añlayasın luftuñı cennet ü rıdvānuñı
 3 Emri iner ol Hâk'uñ gönlüñ evin yapmağa
 4 Nehyi gelür bağlayu nefsiyle şeytānuñı
 5 Luftu yider gönlüñi 'ışka degin cânıla
 6 'İşk nikābını açar görmege sübhānuñı
 7 Cân u gönül maħv olur kendülügi maħv olur
 8 'İşkıla görür gören rahmet ü Raħmānuñı
- 9(250) Evvel ü āħir hem ol zāhir ü bātin hem ol
 10 Pes gine hem ol bilür devlet-ü penhānuñı

- 11 Sevmese ol kulunu kim bula 'ışkını
 44b 1 'İşkın anuñ bulmayan görmeye sultānuñı
- 2 'Āşıkısañ bir nefes koma anuñ 'ışkını
 3 Dertlüyiseñ ol virür derdüñe dermānuñı
- 4 Her ki senüñ aşuñı tatmadı vü toymadı
 5 Naqş u terennüm şanur nāle-i efgānuñı

XXV

Recez: Müfte'ilün, mefā'ilün, müfte'ilün, mefā'ilün

- 6 Ve lehü eyzen
- 7 Derdümüze şu kim bizüm gönüni mübtelâ ider
 8 Derdi anuñ nicelerüñ dertlerine devâ ider
- 9(255) Derdi devâyımış anuñ çünki bilindi 'ışkıla
 10 'İşkına yol erenleri cān ü gönül fidâ ider
- 11 Her kime kim ol yol eri kılsa nazar tutuşdurur
 45a 1 Gönül qasâvetin söker ma'deni kîmiyâ ider
- 2 Genc-i nihâmı açılır nûrı cihâna saçılır
 3 Devlet-i cāvidân bulur her k'aña iktidâ ider²⁵⁷
- 4 Hem ol erüñ tola gelür iki cihâna himmeti
 5 Bir nice yolda kalmısuñ hâcetini revâ ider
- 6 Kevn ü mekân belâsınuñ vartalarına uğramaz
 7 Şıdķıla her ki anlaruñ gönline ilticâ ider

²⁵⁷ k'aña: metinde كآنا şeklinde yazılmıştır.

- 8(260) Tâc-ı sa'âdet urınur taht-ı muhalled üstine
 9 Şol ki yolında anlaruñ kendülügin fenâ ider
- 10 Saltanatı vü devleti iki cihâna hüküm ider
 11 Devlet-i hüküm ü saltanat kime ki ol 'atâ ider²⁶¹
- 45b 1 Himmeti çün kim irişe bir nice yoldan azmışa
 2 Dâl u muğil-iken anı 'ârif-i reh-nümâ ider
- 3 'Aşık o yolda nefsüñi hığmetine sür anlaruñ
 4 Kim o nazar niçelerüñ baykuşını hümâ ider
- 5 Mezbelesinde dünyenüñ toprağ u taş-iken özi
 6 Gevher-i kîmiyâ olur kime ki ol 'atâ ider²⁶⁴

XXVI

Hece: 7 + 7: 14

- 7 Ve lehü eyzen
- 8(265) Durdine gönül 'ışkuñ gerçi ki devâ bulmaz
 9 Ki anı kıılır merhem itdüklerine kıalmaz²⁶⁵
- 10 Hem dardile hayrânam hem dertlere dermânam
 11 Ben ne güher-efşânam kimsene dilüm bilmez
- 46a 1 'İlm ü hüner ü şan'at deryâyına garğ olsa
 2 Gevher bulmaz 'âkıll bu bahra eger talmaz

²⁶¹ ol: metinde اولزú şeklindedir.

²⁶⁴ ol: metinde اولزú şeklindedir.

²⁶⁵ ki anı: metinde كنه انى şeklindedir.

- 3 'Aqlını bırakanlar 'ışk odına yağanlar
 4 'Aql aldığı 'ilmile peymāneleri talmaz
- 5 'İşka uydı ol küllī çün şeş ciheti geçdi
 6 Ol 'ālemüñ esrārı ayruḡ bu dile gelmez
- 7(270) Ol sırrı tıyanlaruñ ol 'ilme uyanlaruñ
 8 Nakḡāşı koyup bir dem nakşına gözi ilmez
- 9 Çün 'ışkıla añladı nakḡāşımıñ istenen
 10 Bir ḡulluḡu ol ayruḡ iki cihete ḡılmaz
- 11 Şunlar ki bi meşrebden şu içdi bahārında
 46b 1 'Ömrüñ ḡüzi yılında ḡöñli çiçeḡi şolmaz
- 2 Çün cān güneşi buldı anuñıla nūr oldu
 3 Dünyī ḡarañusunda nakḡdını (hem) yoḡ ḡılmaz
- 4 'Aşık ezeli Ḥaḡ'dan çün 'ışkı tata geldi
 5 Cān u ḡöñüli bir dem ansuz ebedī olmaz
- 6(275) Sermāyeleri gerçi tārāc idicidür 'ışḡ
 7 Varlıḡını ḡor anda ol ḡapudan ayrılmaz

XXVII

Hece: 7 + 7: 14

- 6 Üstād ideli 'ışḡuñ ḡikmetde dil ü cānı
 7 Derdüñle ḡılır oldu her dertlüye dermānı
- 8 Sırrın tıyan ol derdüñ dek cānı degül ancak
 9 Varlıḡın alup geldi ol bayrama ḡurbānı

- 10 Zî derd ü zihî dermân zî 'ıyddur zihî kurbân
 48b 1 Zî luḫ u zihî iḫsân zî raḫmet ü raḫmânî²⁷⁸
- 2 Görmişiken envârı añlariken esrârı
 3 Geçdi kamu varlıktan görelî gözüm anı
- 4(280) Aldı gönüli ḫayret ṭâḫ oldı kamu ṭâḫat
 5 Ben nice kıla(m) ṭâ'at 'ıḫḫ esrügi ḫayrânı
- 6 Aqlını yok kılmayup bî-çâre gönül nitsün
 7 Doymadı tecellîye çün Müsî-i 'İmrânî²⁸¹
- 8 'Āşık koyamaz elden bir sâ'at anuñ 'ıḫḫın
 9 Çün 'ıḫḫıla yapıldı İslâmı vü imânı

XXVIII

Remel: Fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün

- 50a 11 Şeyḫ İbrâḫîm Tennürî ḫaddesa'llâhu sırreḫü'l-'azîz
- 50b 1 Vuşlatuñ yolında gönülüm olalı kurbân-ı 'ıḫḫ
 2 Ḥoş ḫayât-ı sermedî buldı aña iḫsân-ı 'ıḫḫ
- 3 Nice ölmüş gönüli onuñıla kıldı diri
 4 Ey niçe dertlülere andan irer dermân-ı 'ıḫḫ²⁸⁴
- 5(285) Seyr ider ser-mest olup bu ḫalka hem-dest olup
 6 Cümle 'âlem oldı andan mest-ü sergerdân-ı 'ıḫḫ

²⁷⁸ zihî: metinde زى şeklinde yazılmıştır.

zihî: metinde می şeklinde yazılmıştır.

²⁸¹ yok kılmayup: metinde يُوقَلِمَايُوبُ şeklinde yazılmıştır.

²⁸⁴ dertlülere: metinde دَوْلُورُ şeklinde yazılmıştır.

60

Ülkü ÇELİK

- 7 Kime dünyî sevgüsini virüp olur 'ışk-ı hevâ
8 Kimine kıılır 'atâlar cennet ü rıdvân-ı 'ışk

9 Kimine nûr-ı tecellî gösterür (hem) 'ışkıla
10 Kimine fânî kıılır çünkim irer sultân-ı 'ışk

11 Her ki yağma kııldı 'ışka varlığın buldı murâd
51a 1 Genc-i penhân isteyenler istesün vîrân-ı 'ışk

2 Ma'rifet gevher aña gönül şedef gavvâs özi
3 Çün vücûdı oldu anuñ serteser 'ummân-ı 'ışk

4(290) Her nefes yüz biñ tecellî gösterür ezdâdıla
5 Pes ne yüzden olmasun bî-çâre dil hayrân-ı 'ışk

6 'Āşık'uñ hem-şoḥbeti 'uşşâk olupdur bunda çün
7 Anunıla cem' olısar anda hem mestân-ı 'ışk

XXIX

Remel: Fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün

- 69b 6 Şeyḫ İbâhîm

7 Eski yara vardı yürekde açıldı yine
8 Kanlu yaşım yir yüzine saçıldı yine

9 Yüregimüñ şerḫa şerḫa yâreleri bitmedin
10 N'oldı yine n'oldı yine yine açıldı yine

11 Yine ayuñ yiñisidür delülük depreşdi uş
70a 1 'Aql ü fikrümme konağından yine göçildi yine

2(295) 'Ahdı kııldım süfi-y-ile meyḫâneden geçmeye
3 Geçmeye idüm velikin yine geçildi yine

- 4 Didileridi baña 'ıŝkuñ kitâbın oğuma
 5 Fâla bakayım didüm ol ŝahfe açıldı yine
- 6 Tevbe virmişidi zâhid 'ışk ŝarâbın içmeyem
 7 Ŗındı tevbem tolu tolu yine içildi yine
- 8 Derziye işmarladum ŝeyhe zâhid tonı (nı) biç
 9 Tutmadı sözümü 'Âşık donı biçildi yine

XXX

Hece: 4 + 4: 8

92a 2 Ŗeyh İbrâhım

- 3 Hey sultânım ben neyelerem İñileye âh ağlaya
 4 Âh pır oldum dün u günü İñileye âh ağlaya²⁹⁹

5(300) Bir kuluñ kalbi(n) Hağ açar Cihâniñ varından geçer
 6 Boynın eger semâ çeker İñileye âh ağlaya

- 7 Mağŝütüm Hağğ'uñ dıdârı Görinmez gözüme ğayrı
 8 Allâh direm zârî zârî İñileye âh ağlaya

- 9 Girdim ŝeyhüñ halvetine Düşdüm 'ıŝkuñ lezzetine
 10 Varam Allâh hazretine İñileye âh ağlaya

- 11 Ey 'âşıklar dıvâneler 'ıŝkuñ odına yanalar
 92b 1 Ŗem'e düşer pervâneler İñileye âh ağlaya

²⁹⁹ ağlaya: metinde اغلّوا şeklinde yazılmıştır.

SÖZLÜK

Türkiye Türkçesinde karşılığı aynı olan "**bir**: bir; **al-**: almak; **ciger**: ciğer; **gül**: gül" gibi kelimeler sözlükten çıkartılmıştır.

TDAY

-A-

âb (F.): su

‘âbid (A.): ibâdet eden, kulluk eden, tapınan

‘aceb (A.): acaba, hayret; gariplik, şaşılacak şey

‘acz (A.): acz, âcizlik, güçsüzlük, iktidarsızlık

aç: aç, açlık

‘âdât (A.): âdetler, görenekler; alışkanlıklar

‘adem (A.): yokluk, yok olma

‘adem kıl-: yok etmek

ağ-: çıkmak, yükselmek

âgâhî (F.): âgâhlık, haberli ve uyanık olma

âgeh (F.): bilgili, haberli, uyanık

âgyâr (A.): gayrılar, başkalar, yabancılar

âh (F.): âh, yazık

âh (F.): âferin, bravo mânâsına kullanılır

‘ahd (A.): ahid, and, yemin, söz verme; vera

‘ahd kıl-: söz vermek, şهادette bulunmak

âh-ı dūd (F.): duman şeklindeki âh

âhîr (A.): biten, son bulan; son, nihayet; sonunda, sonra

aḥkām (A.): hükümler, kanunlar, nizamlar; şeriat esasları

aḥkām-ı şer‘-i Muştafâ (F., kelimeler A.): Hz. Mustafa'nın şeriatinin esasları

Aḥmed (k.a.): Ahmet; Hz. Peygamber

aḥvâl (A.): haller, oluşlar, bulunuşlar

‘aql (A.): akıl, insandaki anlama, bilme, ayırt etme ve netice çıkarma kabiliyeti

‘âkil (A.): akıllı kimse

‘âlem (A.): âlem, dünya, cihan, kâinat; Hakk'tan gayrı herşey

‘âlem-i ef‘âl (F., kelimeler A.): işler âlemi; bu dünya

‘âli (A. ‘âlî): yüce, ulu

Allâh (A.): Allah

altun: altın

‘amel (A.): amel, iş, fiil, davranış; dinî emirleri yerine getirme, itaat, ibadet; niyet

ana: ana, anne

aña: ona

ancak: ancak, o kadar, öyle

andan: ondan

anı: onu

anlar: onlar

anuñ: onun

anuñ-îçün: onun için

ansuz: onsuz

ansuzın: ansızın, birdenbire

‘âr (A.): utanma

ārām (F.): durma, eğlenme, dinlenme; karar kılma

ārām ile-: istirahat etmek, dinlenmek, karar vermek

‘ârif-i reh-nümâ (F., ‘ârif A.): yol gösteren ârif, rehber olan ârif kimse

‘arş (A.): dokuzuncu gök

artur-: artırmak, çoğaltmak; yükseltmek

'arż (A.): arz, sunma, hürmetle bildirme, anlatma

'arż it-: sunmak

'arż ile-: sunmak

āsān (F.): kolay

āsān ile-: kolaylaştırmak

āsān it-: kolaylaştırmak

āsān ol-: kolaylaştırmak

aşfiyā (A.): samimî, sâf, içi temiz olan kimseler

āşî (A.): âsi, isyan eden, Allah'ın emirlerine karşı gelen

'āşîk (A.): âşîk; içini Allah sevgisi ile dolduran

'āşîk-ı fânî (F., kelimeler A.): fânî, âşîk

āşinā (F.): bildik, tanıdık

'atā (A.): bağışlama, bağış, ihsan, lutuf

'atā kıl-: bağışlamak

'atā it-: bağışlamak

'atā bul-: ihsana nâil olmak, kavuşmak

āteş (F.): ateş

āvare (F., āvāre): âvāre, serseri, boşgezen, işsiz güçsüz

āvare ol-: başıboş gezmek

āyā (F.): ey

'ayān (A.): belli, açık, meydanda, âşîkâr

'ayān ol-: belli olmak, belirtmek

'ayb (A.): ayıp, utanılacak şey, kusur, leke

ayık: ayık, akli başında

āyin (F.): merasim, tören

āyine (F.): ayna

āyine-i Ḥayy-u ezel (F., ḥayy, ezel A.): ezel aynası

ayruk: başka, diğer

az-: azmak, yoldan çıkmak, doğru yoldan sapmak

āzād (F.): serbest, hür, kurtulmuş

āzād ol-: hür olmak, kurtulmak

azığ: azık, yiyecek

-B-

bāğ (F.): bağ, bahçe, yeşillik

bağır: bağır, ciğer, yürek

bahār (F.): bahar, kışla yaz arasındaki mevsim

baḥr (A.): deniz

baḥr-ı ezel (F., kelimeler A.): ezel denizi

baḥr-ı me'ānî (F., kelimeler A.): mâna denizi

bākî (A.): bâkî, daimî, ölümsüzlük

balçığ: balçık, bataklık

ban-: banmak, batırmak

baña: bana

bañla-: yüksek sesle bağırarak; ezan okumak; gök gülemek

barmağ: parmak

baş ol-: öne geçmek

baş: yara

bāṭıl (A.): batıl, boş, çürük, sağlam olmayan, sahte; hak olmayan

bāṭın (A.): iç, iç yüz, iç hakikat; sır, gizli, görülmeyen; ruh

bay: zengin

bāzār (F.): pazar, çarşı, alış veriş yeri; bu dünya

beg: bey

beḳā (A.): devam, sebat, evvelki hal üzere kalma

beḳā bul-: bâkî kalmak

belā (A.): belâ, gam, keder, musibet, tasa; âfet, felâket

bel'am (A.): terbiyesiz, aç gözlü, pis boğaz, obur; Hz. Mûsâ hakkında İsrâillileri

kandırarak fenâ söylediğinden dolayı tanınmış olan "Bel'am bin Baura" adında İsrâil kabilesinden bir zâtın adı

belki (F.): belki

bend (F.): bağ, râbıta, bağlama

beñiz: beniz, yüz, renk

berī (A.): sâlim, kurtulmuş; temiz

berī ol-: kurtulmak

beze-: bezemek, süslemek

bī-bahā (F.): paha biçilemeyecek kadar değerli

bī-cān (F.): cansız, ruhsuz

bī-cihet (F., cihet A.): cihetsiz, yönsüz

bī-çāre (F.): çāresiz, zavallı

bī-edeb (F., edeb A.): edepsiz, terbiyesiz

bī-ħicāb (F., ħicāb A.): terbiyesiz, ârsız

bī-kinār (A.): kenarsız, kenarı olmayan

bī-müntehā (F., müntehā A.): sonsuz

bin: ben

biñ: bin

bī-pā (F.): ayaksız

biryān (F.): tava, tepsi gibi şeylere susuz veya az suda pişirildikten sonra kızartılan et kebabı

biryān ol: kebab olmak

bī-ten (F.): tensiz, bedensiz

bī-vāşıta (F., vāşıta A.): vasıtasız, doğrudan doğruya

bulaşuk: karışmış, karışık

bunca: bunca, bu kadar, birçok; böyle

burqa' (A.): yüz örtüsü, peçe

bur-: burmak, bükmek, çevirmek

būsitān (F.): bağ, bahçe

buyruk: buyruk, emir, ferman

būy-ı Şafā (F., Safa A.): Safa ülkesinin kokusu. Safa, Mekke civarında bir yer olup, hacılar burası ile Merve denilen yer arasında Hz. Hacer'in gidiş geliş hareketini remzederek dört defa gidip, üç defa gelirler

bünyād (F.): asıl, esas, temel; bina, yapı

-C-

cāh (A.): itibar, makam, mevki

cān (F.): can, ruh, dirilik veren kudret

cānān (F.): sevgili

cedd (A.): dede, büyükbaba, ananın veya babanın babası

cehd (A.): çalışma, çabalama, azim, gayret; nefse hakim olma

cehennem (A.): âhirette günahkâr kulların gideceği azap yeri, tamu

celāl (A.): büyüklük, ululuk

cellād (A.): cellât

cem' (A.): toplama, yığma

cem' ol-: toplamak, biraraya gelmek

cemāl (A.): yüz güzelliği

cemāl-ı Muştafā (F., kelimeler A.): Hz. Mustafa'nın güzelliği

cennet (A.): cennet, uçmak; bahçe, çok ferah ve havadar yer

cennet-ü a'lā (F., kelimeler A.): en yüksek cennet

cevlān (A.): gezinme, dolanma

cevlān ile-: gezinmek

cihān (F.): cihān, dünya, âlem

cihet (A.): yan, yön, taraf

cism (A.): cisim

cūd (A.): cömertlik, elaçıklığı

cūş (F.): coşma, coşkunluk

cūş eyle-: coşmak

cūy (F.): nehir, akarsu, ırmak

cüyân (F.): arayan, arayıcı

cüyân ile-: arayıcı hale getirmek

cübbe (A.): cüppe, din adamlarıyla bazı yaşlı kimselerin giydikleri uzun üstlük

cümle (A.): bütün, hep

cünân (A., cinân): cennetler

cünbiş (F.): kımıldanma, hareket

cünbiş it-: kımıldatmak, hareket ettirmek

cüst (F.): arama, araştırma

- Ç -

çağdur-: çaktırmak, hissettirmek

çâre (F.): çâre, tedbir

çat-: çatmak, birbirine bağlamak, tutturmak

çendân (F.): niye, niçin

çerâk (F. çerâğ): kandil

çerâk kıl-: kandil haline getirmek

çerh (F.): gök, felek

çeri: asker

çirkin (F.): çirkin, güzel olmayan, pek kirli

çok: çok, fazla

çü (F.): çünkü

çün (F.): çünkü

çünki (F.): çünkü

çünkim (F.): çünkü

- D -

dād (F.): adalet, doğruluk; ihsan

dahı: dahi, de, bundan başka

dāl (A. dāl): sapıtılmış, doğru yoldan ayrılmış; günaha girmiş

dām (F.): tuzak, hile

dāne (F.): tane, tohum; çekirdek

da'vet (A.): davet

davla-: ısıtmak, yakmak

dāyimā (A. dā'imā): daima, her zaman

defter (A.): defter

degin: kadar

değür-: değişmek, değiştirmek

degül: değil

dek: yalnız, ancak, tek

delülük: delilik

dem (F.): soluk, nefes; an, vakit, zaman; bahis

dem-be-dem (F.): vakit vakit; daima

deñiz: deniz

depren-: hareket etmek, kımıldanmak, sarsılmak

depreş-: hareket etmek

der (F.): kapı

der-bân (F.): kapıcı

der-bend (F.): boğaz, dar geçit; tuzak

derd (A.): dert, keder, tasa, üzüntü; ilâhî aşk

derd-i 'ışk-ı lem-yezel (F., kelimeler A.): bitmeyen aşk derdi

dergâh (F.): dergah, tekke, büyük zâtların kapısı; bir şeyhin oturduğu veya tarikat ulularından birinin yattığı yer

dermân (F.): derman; çâre; güç, kuvvet, tâkat

dermân ol-: çâre olmak

dermân it-: çâre bulmak, iyileştirmek

dermân-ı 'ışk (F., 'ışk A.): aşk çâresi, aşk ilacı

dertlü: dertli

dervîş (F.): derviş, maddî varlığından, nefis arzularından ayrılıp, dünya nimetlerini terk edip, hakikat yoluna giren, ömrünü ibadet ve riyazetle geçiren, bir tarikate bağlanan

deryâ (F.): deniz

deryâ-yı bî-pâyân (F.): sonsuz deniz

deryâ-yı 'ummân (F., 'ummân A.): büyük deniz

deryâ-yı vahdet (F., vahdet A.): vahdet denizi

derzî (F.): terzi

destâr (F.): sarık

destür (F.): izin, müsaade

destür ol-: izin verilmek, müsaade edilmek

destügir (F.): elden tutan, el tutucu, yardımcı

devâ (A.): deva, ilaç, çâre

devlet (A.): devlet, ikbal, baht açıklığı; saadet

devlet-i cavidân (F.): ebedî devlet, sonsuz saadet

devlet-i hükm (F., kelimeler A.): hükmetme devleti

devlet-ü penhân (F. pinhân): gizli devlet

devrân (A.): devir, zaman; dünya, felek; talih, kader

di-: demek, söylemek

dîdâr (F.): yüz, çehre; güzellik

dil (F.): gönül, kalb

dimeklik: deme, söyleme

dîñle-: dinlemek

diri: diri, canlı, sağ

diri kıl-: diriltmek

dirlik: hayat, sağlık, geçim; huzur

dirlik bul-: hayata kavuşmak, canlanmak, dirilmek, huzura kavuşmak

dîvân (A.): dîvân; büyük meclis

dîvân ile-: dîvân düzenlemek, dîvân haline getirmek

dîvâne (F.): divane, deli

don: elbise, kılık, kıyafet

döst (F.): dost, arkadaş

dökil-: dökülmek

dönder-: döndürmek, çevirmek

du'â (A.): dua, Allah'a yalvarış, niyaz

dûn (A.): aşağı, alçak

dûr (F.): uzak

dü (F.): iki

dü-'âlem (F., 'âlem A.): iki dünya (dünya ve ahiret)

dün: gece

dünyâ (A.): dünya, içinde yaşadığımız âlem

dünye (A. dünyâ): dünya

dünyî (A. dünyâ): dünya

düriş-: çabalamak

düriş ol-: toplanmak, bir araya gelmek

düriş kıl-: toplamak, bir araya getirmek

dürlü: türlü, çeşitli

düş: düş, rüya

düşmen (F.): düşman

düz-: düzeltmek; süslemek

düze-: yoluna koymak, tanzim etmek

-E-

ebed (A.): sonu olmayan gelecek zaman

ebedî (A.): ebedî, sonu olmayan

efgân (F.): inleme, acı ile bağırıp çağırma

etkîya (A., etkîyâ'): zâhitler, dine bağlı kimseler

eger (F.): eğer, şayet

ehl (A.): ehil, yabancı olmayan, dost; sahip, malik. Eskiler insanları üç gruba ayırırlardı: 1) Ehl-i dünya: Dünya ehli, dünya nimetlerine değer verip âhireti düşünmeyenler. 2) Ehl-i ukbâ: Öbür dünyayı düşünüp bu dünyada ömrünü daha ziyade ibadetle geçiren, günah işlemekten kaçınanlar. 3) Ehlul'llah: Tanrı adamı, veli, içleri Allah sevgisi ile dolu olup tamamen Hak yoluna girmiş bulunanlar. Cehennemlik kişilere ise "ehl-i nâr" denilir.

emr (A.): emir, buyruk
enbiyâ (A.): nebiler, müstakil şeriat sahibi olmayan peygamberler
endâm (F.): endam, vücut, boybos
envâr (A.): nurlar, ışıklar, aydınlıklar
er: erkek, yiğit, kahraman
eren: erkek, yiğit, kahraman; erler, yiğitler
erkân (A.): esaslar
erzânî (F.): ucuzluk, lâıyk görülme, liyâkat
eşer (A.): eser, nişan, iz, alâmet
esrâr (A.): sırlar, mânalar, gizli hakikatler
esrâr-ı kalb-i evliyâ (F., kelimeler A.): velilerin kalb sırları
esrük: sarhoş
eşkâl (A.): şekiller, suretler, tarzlar
evliyâ (A.): evliya, veliler, ermiş kimseler, Tanrı dostları
evrâk (A.): evrâk, yapraklar, kâğıtlar
evtâd (A.): direkler
eyle-: etmek, eylemek, yapmak
eyt-: söylemek, demek, anlatmak
ezdâd (A.): zıtlar, karşı olan şeyler
ezel (A.): ezel, başlangıcı olmayan; her zaman var olan
ezelî (A.): ezele mensup, öncesiz

-F-

faḥr-i enbiyâ (F., kelimeler A.): Peygamberlerin övüdüğü; Hz. Muhammed
fâl (A.): uğur, talih deneme
fâla bak-: kahve fincanına, iskambile bakmak gibi bir takım garip usûllerle insanın talihine âit şeyler söyleme
fânî (A.): fanî, ölümlü
fânî kıl-: ölümlü kılmak

farḳ (A.): fark, ayrılık, başkalık
farḳ it-: farketmek, farkına varmak
fâş (F.): meydana çıkma, açığa vurma
fâş ol-: ortaya çıkmak
fehm (A.): anlama, kavrama
fehm île-: anlamak, kavramak
felek (A.): gökyüzü, semâ
fenâ (A.): fenâ, yokluk, yok olma; kendi varlığından geçme, nefis bağlarından ayrılma. Sûfiler "fenâ" sözü ile yerinen, aşağılanan sıfatların yok olmasını kastederler. Yerilen sıfatlardan kurtulan kişide, beğenilen sıfatlar ortaya çıkar. Bu sıfatlar fiiller, huylar ve hallerdir.
fenâ bul-: fânî olmak, ölümlü olmak
fenâ it-: ölümlü kılmak
fermân (F.): ferman, buyruk
ferrâş (A.): farâş, süpürge; hizmetçi
ferş (A.): yeryüzü
feryâd (F.): feryat, acı ile bağırıp çağırma
feryâdüres (F.): feryat getiren
feth-i bâb (F., kelimeler A.): kapıların açılması, sırların ortaya çıkması
fevḳa'l-'alâ (A.): en üst rütbe
fışḳ (A.): Hak yolundan ayrılma, Allah'a isyan etme; günah, suç
fidâ (A. *fedâ'*): gözden çıkarma, (birşeyin) uğruna verme
fidâ it-: feda etmek
figân (F.): figan, inleme, acı ile bağırıp çağırma
fıkr-i ḥâl (F., kelimeler A.): hâle âit düşünce
fıkr-i ḥâl eyle-: hâli düşünmek
Fir'avn-ı la'în (F., kelimeler A.): lânetlenmiş firavun; Allahlık iddiasında bulunduğu için, Hz. Mûsâ'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarı

fülân (A.): filân, herhangi bir şahıs, biri, belirsiz bir şey

fürkat (A.): ayrılık, ayrılış

-G-

gâh (F.): bazı, arasıra

gam (A. gamm): gam, keder, tasa, üzüntü

ganî (A.): zengin, varlıklı; Allah'ın adlarından biridir

ganimet (A. ganîmet): ganimet, çalışmaksızın elde edilen şey

gâret (A.): yağma, çapul

gâret it-: yağmalamak

gark (A.): batma, batırma; boğulma

gark it-: batırmak, boğulmak

gavvâş (A.): dalgıç

gaygu: kaygı, tasa, üzüntü, endişe

gayrı (A. gayr): ayrı, başka, yabancı; artık

geçür-: geçirmek

geh (F.): bazı, arasıra

gehî (F.): bazı, arasıra

genc (F.): hazine, define

genc-i nihân (F.): gizli hazine

genc-i penhân (F. pinhân): gizli hazine

ger (F.): eğer, şayet

gerçi (F.): gerçi, her ne kadar; ise de

gevher (F.): cevher, maden; asıl öz, zât; gizli iken meydana çıkan sırlar. Sûfilere göre cevher Tanrı'dır, dışındaki herşey arazdır.

gevher-i kîmiyâ (F., kîmyâ A.): kimyâ madeni

gey-: giymek

gıl-: kılmak, yapmak

gilmân (A.): gençler; köleler, esirler

gice: gece

gine: yine

girdâb (F.): girdap, suların döndüğü ve çukurlaştığı yer

giryân (F.): ağlayan

giryân ile-: ağlatmak

gizlü: gizli

göçil-: göçülme

gök: gökyüzü

gönül: gönül, kalb

görün-: görünmek, tezâhür etmek

gözet-: gözetlemek, beklemek, ummak

gözü: ayna

gurbet (A.): gurbet, öz yurttan başka yerler; gariplik, yabancılık

gussa-yı ferda (F., guşsa A.): gelecek kaygısı

güft (F.): söz, lakırdı

güher (F.): cevher

güher-efşân (F.): cevher saçan

gülistân (F.): gül bahçesi

gümân (F.): zan, şüphe

gümrah (F.): yolunu şaşırılmış, doğru yoldan sapmış, şaşkın

gün: gündüz

gür: gür, sık

güz: güz, sonbahar

-H-

haber (A.): haber; bilgi

hâcet (A.): hâcet, ihtiyaç

had (A. hadd): sınır

hādî (A.): hidâyet eden, doğru yolu gösteren

Hak (A. Hakk): Allah

hâl (A.): hal, durum

hâl (A.): ben, vücutta meydana gelen nokta

halâyık (A. halâ'ik): halk, insanlar

halel (A.): bozma, eksiklik

halel ol-: bozulmak, eksilmek

hâlık (A.): halk eden, yoktan var eden; Allah

halk (A.): halk, insanlar

halk-ı dü-‘âlem (F., kelimeler A.): dünya ve âhiret halkı

halvet (A.): yalnızlık, yalnız olma, tenhaya çekilme; sessiz ve sakin yer. Tasavvufta halvet, dünyadan el etek çekip maddî alâkalardan sıyrılıp Allah'la başbaşa kalıp ibadet ve riyâzetle meşgul olmadır, kalbi her türlü bâtil itikatlardan arındırmadır. Halvete çekilen derviş, dar bir yere girerek kırk gün az yemek ve az uyumakla, devamlı ibadet etmekle çile doldurur. Bu suretle nefsinin alçaltıp gönül temizliği ve yüceliği kazanır.

hân u mân (F.): ev bark

harâb (A.): harap, perişan

harâb ol-: harap olmak, perişan olmak

harc (A.): sarf, gider

harc eyle-: harcamak, sarfetmek

hasret (A.): hasret, özleyiş, istenen şeye kavuşamamanın verdiği üzüntü

hâşâ (A.): asla, katiiyen, hiçbir vakit, Allah göstermesin, uzak olsun

hatt (A.): hat, yazı

havf (A.): korkma, korku

hayâlât (A.): hayaller, hulyâlar

hayât-ı lem-yezel (F. kelimeler A.): bâkî hayat

hayât-ı sermedî (F., hayât A.): daimî hayat

hayber (y.a.): Hayber kalesi

hayrân (A.): hayran, şaşırılmış, şaşma kalmış; hayran makamında bulunan. Tasavvuf'a göre kulun Fenâ fi'llâh'a ulaşması için aşması gereken makamlardan biri de hayret makamıdır. Hayret makamında bulunan kimse hayran durumundadır.

hayrân ile-: hayrete düşürmek

hayrân ol-: hayran olmak

hayrân-ı ‘ışk (F. kelimeler A.): aşk hayranı

hayret (A.): hayret, şaşma, şaşırma, kendinden geçme. Tasavvuf'ta Fenâ fi'llâh'a erişmek için aşılması gereken makamlardan biri. Bâzı sûfilere göre hayret Allah'ın kudret ve azameti karşısında duyulan öyle bir duygudur ki ifade edilemez.

hayretde ko-: şaşırtmak

hayy-ı ezel (F. kelimeler A.): ezelden beri diri olan, Allah

hazret (A.): hazret, hürmet ifadesi olarak büyüklere verilen unvan; huzur nezd

Hazret-i Hüsnâ (F. kelimeler A.): en güzel hazret; Hz. Peygamber'in sıfatlarından

hebâ (A.): yok yere, boş, nafile

hebâ ol-: boşa gitmek, yok olmak

helâl (A.): helâl, şeriatçe yasak olmayan

helâl it-: helâl etmek

hemân (F.): hemen, derhal, o anda, çarçabuk

hem-dem (F.): dost, arkadaş

hem-dest (F.): kuvvet ve kudrette beraber olan, elele veren

hem-râh (F.): yoldaş, yol arkadaşı

hem-şoḥbet (F., şoḥbet A.): arkadaş, konuşan, birbirleriyle sohbet eden

hercâyî (F. hercâyî): hercâyî, kararsız, sebatsız

hercâyî ol-: kararsız olmak

heves (A.): heves, gelip geçici arzu

hezâr (F.): bin

hıdmet (A.): hizmet

hicâb (A.): hicap, utanma, sıkılma; perde

hicâb kıl-: utanmak

hicâb ol-: utanmak

hikmet (A.): hikmet, Allah'ın birliğini, kudretini, yüceliğini ve Allah sevgisini, ilâhî hakikatleri ifade eden dinî, ahlâkî, tasavvufî ve öğretici özlü söz; varlığın mâhiyet ve hakikatlerinden bahseden ilim (ilm-i hikmet)

hil'at (A.): hil'at, kaftan; eskiden padişah veya vezirler tarafından takdir edilen veya devlete önemli hizmetlerde bulunmuş kimselere giydirilen süslü ve değerli kaftan

himmet (A.): himmet, gayret, çalışma, çabalama; lütuf, yardım; ermiş kimselerin mânevî yardımı; Tasavvuf'ta kalbin bütün kuvvet ve gayreti ile Allah'a yönelmesi

himmet kıl-: manevî yardımda bulunmak

hisâb (A.): hesap

hitâb (A.): hitap, seslenme

hür (F.): zelif, aşağı

hüş (F.): hoş, iyi, güzel

hû (A.): o; Allah. Bâzı Sûflere göre "İsm-i a'zam"dir.

hür (A.): hûri, cennet kızı

hürî (. hûri): hûri, cennet kızı

hüküm (A.): hüküm, karar, irade

hüküm it-: hükmetmek

hüküm-i ebed (F. kelimeler A.): ebediyete âit hüküm

hümâ (F. hümây): devlet kuşu; saadet

hüner (F.): hüner, mârifet, bilme; ustalık

hüsn (A.): güzel, iyi; güzellik, iyilik

-I-

ırak: uzak

ırak it-: uzaklaştırmak

ısmarla-: ısmarlamak, tenbih etmek, emanet etmek

ıs: sahip

'ışk (A.): aşk, şiddetli sevgi. Sûflere göre Hakk'ın tecellisi zâtının gereğidir.

Varlığına başlangıç ve son olmadığından tecellisine de başlangıç ve son yoktur. Allah'ın zâtı her şeyden münezzehe olduğu halde, mazharları zâtı ile kaimdir. Herşey bu tecelli (zuhur etme) gereğinden meydana geldiği için Nefs-i rahmânî aşk adını alır. Hakk'ın bu ilk zuhuruna "Hakikat-i Muhammediyye" denilir. Aşk rah mânî (Allah'tan gelen ve hayırlı olan) bir ülfettir. Allah bu duyguyu her ruh sahibine vermiştir. Bazılarına göre aşk, şehvanî bir hastalıktır. Bir kısım sûfler ise aşkı sevginin altıncı derecesi kabul ederler. Bu durumda bulunan âşık, yemeden içmeden kesilir, uyuyamaz, konuşamaz, yalnızca sevgilinin hayaliyle meşgul olur, yalnızca onu düşünür. Bir kısım sûfler de aşkı, hakikî (gerçek) ve mecâzî (geçici) olmak üzere ikiye ayırırlar. Hakikî aşk (aşk-ı hakikî) Tanrı'ya karşı, mecâzî aşk (aşk-ı mecâzî) ise güzel bir sûrete, beşere duyulan aşktır. Sûfler hakikî aşka bir vasıta olduğu için mecâzî aşkı da hoş görürler.

'ışk-ı hevâ (F. kelimeler A.): geçici arzulara meyletmek

'ıyd (A.): bayram

-İ-

'ibâdet (A.): ibadet, Allah'a tapma, tapınma, kulluk etme, Allah'ın emirlerini yerine getirme. Eskiler ibadet edenleri çeşitli gruplara ayırırlardı: 1) Tâcirân: Cennet için ibadet edenler, 2) Bendegân: Cehennem korkusuyla ibadet edenler, 3) Sâdıkhân: Hakk'tan utanarak ibadet edenler, 4) Âşıkân: Hakk'ın rızâsı için ibadet edenler.

içün: için

ihsân (A.): bağış, bağışlama; lütuf, iyilik

ihsân ile-: bağışlamak

ihsân it-: bağışlamak

ihsân-ı 'ışk (F. kelimeler A.): aşk ihsanı

iktidâ (A.): tâbî olma, uyma

iktidâ it-: tâbî olmak

il: ülke, memleket; halk
il-: ilişmek, takılmak
île-: eylemek-etmek, yapmak
ilerü: ileri
'illet (A.): illet, hastalık; asıl sebep, vesile
'ilm (A.): ilim, bilme; bir şeyin doğrusunu bilme; okuyarak öğrenilen bilgi
'ilm-i ledün (F. kelimeler A.): Allah'ın sırlarına âit manevî bilgi, gayb ilmi
'ilm-i lem-yezeli (F. kelimeler A.): kalıcı bilgi, Allah bilgisi
ilt-: iletmek, götürmek, sevk etmek, yöneltmek
ilticâ (A.): sığınma, barınma
ilticâ it-: sığınmak
iltihâb (A.): iltihap; alevlenme, tutuşma
îmân (A.): iman, inanma, Hakk'ı kabul ve tasdik etme; Hz. Muhammed'in şeriatine kesin olarak bağlanma. İslâmiyette imanın şartları altı olup "Âmentü" sözüyle ifade edilir: Âmentü bi'llâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve resûlühü ve'l-yevmi'l-âhiri ve bi'l-kaderi hayrihi ve şerrihi mina'llâhi taâlâ ve'l-ba'sü ba'de'l-mevt (Allahu teâlâ'ya, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe ve kaderin -hayır olsun, şer olsun- Allahu teâlâ'dan olduğuna ettim; öldükten sonra dirilmek de muhakkaktır).
îmân it-: inanmak
in-: inmek; nâzil olmak
iñile-: inlemek, sızlanmak
ins (A.): insan
ins-ü kadîm (F. kelimeler A.): eski insan
ir-: ermek, ulaşmak
iriş-: erişmek
irşâd (A.): irşâd, doğru yolu gösterme, uyarma; irfan sahibi birinin bir kimseye tarikati ve Tanrı yolunu göstermesi

irşâd-ı mürşüd (F. kelimeler A.): mürşidin irşadı
İslâm (A.): itaat, bağlanma, bir şeye teslimiyet; Allah'ın emriyle Hz. Muhammed tarafından bütün insanlara tebliğ edilen din, İslâmiyet
isyân (A.): isyan, itaatsizlik, baş kaldırma; Allah'ın emirlerine karşı gelip yerine getirmeme; küfre girme
işük: eşik
it: it, köpek
it-: etmek, yapmak
iz izle-: izinden gitmek, tâkip etmek

-J-

jeng (F.): pas, küf, kir

-K-

ķābe ķavseyn (A.): iki kavş arasındaki mesafe; mîrac gecesinde Hz. Muhammed'in Cenâb-ı Hakk'a olan yakınlık derecesinden kinâye
ķabül (A.): kabul
ķabül it-: kabul etmek
ķaçan: vaktaki; nasıl; ne zaman
ķadem (A.): ayak, adım
ķahr (A.): kahretme, zorlama, zorla iş yaptırma, helâk etme, mahvetme
ķalb (A.): kalb, yürek, gönül. Sûfilere göre iman yeri olan kalb nurânî bir cevherdir, insanlık onunla tahakkuk eder. Kalb Tanrı'nın tecelli yeri olduğundan kutsaldır. Eskilere göre kalb Allah'ın kıblegâhı kabul edilir ve kalb kırmak büyük bir günah sayılırdı.
ķālû belâ (A.): dedi evet, ruhlar yaratıldığı zaman Allah'ın "ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusuna verilen cevap.
ķamu: bütün, hep

k'ana: ki ona

kān (F.): kaynak, menba, ocak

ķanda: nerede

ķandalıđı: nerede olduğu

ķanlı: kanlı

ķapı: kapı; krş. kapu

ķapu: kapı; krş. kapı

ķarak: göz, gözbebeği; bakış, nazar

ķarañu: karanlık

ķarañuluk: karanlık

ķarār (A.): karar, ölçülülük; sâbit ve sâkin olma

ķarār it-: sükûna kavuşmak

ķardař: kardeş

ķasāvet (A.): gam, keder, tasa

ķař: kaş; ön, huzur nezd

ķat: kat, sıra

ķatre (A.): katre, damla

ķayd (A.): düşünce, endişe; emel, arzu; iş güç

ķaytar-: çevirmek, döndürmek, geri vermek

ķebāb (A.): kebab

ķebāb ol-: yanmak

ķendözü: kendi kendisi, zâtı, şahsı, nefsi

ķendü: kendi

ķendülig: mevcudiyet, varlık

ķerāmāt (A.): kerāmetler, velilerin lüzumu anında gösterdikleri fevkalâde haller; keremler, bağışlar

ķesb-ü hūner (F., kesb A.): hūner kazanmak

ķeřret (A.): çokluk, bolluk

ķeřf (A.): keşif, meydana çıkarma; bir sırrı öğrenme; bir şeyin olacağını önceden öğrenme; Allah tarafından ilham olunma

ķeřf it-: keşfetmek

ķevn (A.): olma; var olma, varlık. Varlık âlemine, yani bu dünyaya, var olup sonra bozulacağı için "âlem-i ķevn ü fesād" adı verilir.

ķevn ü mekān (F. kelimeler A.): varlık âlemi, kâinat, dünya

ķevřer (A.): Kevser, Kur'ân-ı Kerîm'de zikri geçen cennetteki pınarlardan biri

ķıl-: kılmak, yapmak

ķıyāmet (A.): kıyamet, dünya hayatının sonu; ölülerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman

ķi (F.): ki (bağlama edatı)

ķim: ki

ķimesne: kimse

ķimsene: kimse

ķiři: kişi, şahıs

ķitāb (A.): kitap

ķonaķ: konuk olunan yer, misafirhane, menzil

ķöře (F. gūře): köře

ķudret (A.): kudret, güç

ķulluk: kulluk, kölelik

ķur'ān (A.): Kur'ân-ı Kerîm, "okumak" mânasına gelen kelime, Müslümanların kutsal kitabına alem olmuştur. Dört semavî kitabın (diğer üçü Hz. Dâvûd'a gönderilen Zebûr, Hz. Mûsâ'ya gönderilen Tevrat ve Hz. İsâ'ya gönderilen İncil'dir) sonuncusu olup Cebrâil vasıtası ile vahiy şeklinde Hz. Muhammed'e gönderilmiştir. Diğer kutsal kitaplar belli bir kavim için gönderildikleri halde Kur'ân-ı Kerîm, son peygamber (Hâtem-i Enbiyâ) ve kâinatın övüncü (Fahr-ı kâinat) olan Hz. Muhammed'e bütün beşeriyeti hidayete erdirmek için nâzil olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'de 114 sûre, 6666 âyet bulunmaktadır. Vahiy kâtipleri tarafından tespit edilen âyetler (yazıya geçirilen âyetler) bizzat Hz. Peygamber'in emri ile tanzim edilmiş. Hz.

Ebû Bekir zamanında bir kitap haline getirilmiş ve Hz. Osman zamanında da çoğaltılıp çeşitli İslâm merkezlerine gönderilmiştir. Allah'ın varlığını ve birliğini delilleriyle ortaya koyan, insanlığın bu dünya ve öbür dünya hayatını düzenleyen, onlara hidayet ve saadet yolunu gösteren, hak ile bâtılı birbirinden ayırt ederek insanlığı cehaletten kurtaran Kur'ân-ı Kerîm, el-Kitâb, Furkân, Mushaf, Hüdâ, Nûr gibi adlarla da anılır.

ķurbân (A.): kurban, Allah'a yaklaşmak ve rızâsını kazanmak için veya bir Őükran ifadesi olmak üzere belli zamanlarda usulüne uygun şekilde kesilen ve eti uygun şekilde dağıtılan belli vasıftaki koyun, keçi, sığır ve deve gibi hayvan; bir gâye uğruna feda olma.

ķurbân ol-: feda olmak

ķurbân it-: feda etmek

ķurı-: kurumak; bitmek, tükenmek; krş. kuru-

ķuru-: kurumak; bitmek, tükenmek; krş. kırı-

ķuŐûr (A.): kusur, eksiklik, ayıp, kabahat

ķuvvet (A.): kuvvet, güç

ķuvvet sūr-:

ķüfr (A.): küfür, Allah'a ve dine âit Şeylere inanmama, Cenâb-ı Hakk'a ortak koŐma; dinsizlik; İslâm dinine uymayan inanışlarda bulunma

ķüllî (A.): bütün, hep, tamamen

ķünc-i ĥâne (F.): ev köŐesi

-L-

lâ-mekân (A.): mekansız, yersiz, yere ihtiyacı olmayan; Allah katı

la'net (A.): lânet; Allah'ın rahmet ve mağfiretinden mahrum olma

lâyık (A.): lâyıık, uygun, yaraŐır

leb (F.): dudak

ledünnî (A.): Allah bilgisine ve sırlarına âit, onunla ilgili

leŐker (F.): asker

leyl ü nehâr (F. kelimeler A.): gece gündüz

lezzet (A.): lezzet, tat, çeŐni

luĥf (A.): lutuf, iyilik, iyi muamele; ihsan; nasip

-M-

mâ 'arefnâk (Hadis): "Ey bilinen ve tanınan, biz seni bilinmen lazım geldiği gibi bilmedik"

ma'bûd (A.): kendisine ibâdet olunan, tapınılan; Allah

ma'den (A.): maden

mağfûr (A.): Allah tarafından günahları affedilmesi için dua edilen ölmüş (kimse)

maĥcûb (A.): kapalı, örtülü

maĥlûk (A.): yaratılan, halk edilen, yoktan var edilen; Allah tarafından yaratılmış olan

maĥmûd (A.): hamdolunmuş; övülmeye değer

maĥmûr (A.): mahmur, sarhoŐluđun verdiği sersemlik; uyku basmış, ađırlaŐmış, baygın göz

maĥv (A.): yok etme, ortadan kaldırma; harâbetme, perişan etme

maĥv ol-: yok olmak, perişan olmak

maĥâmât (A.): makamlar, meclisler, topluluklar

maĥsûd (A.): maksat, gaye; istek

maĥsût (A., maĥsûd): maksat

mâl (A.): mal, bir kimsenin tasarrufu altında bulunan değerli ve gerekli Şey; varlık, servet

ma'mûr (A.): mâmur, bayındır; Őenlikli

ma'mûr ol-: bayındır hale gelmek

ManŐûr (k.a.): Hallac-ı Mansur

ma'rifet (A.): mârifet, bilme; bir şeyin özünü ve vasıflarını, aslını esasını bilme, idrâk etme. Tasavvuf'ta mârifet, insanın kendisini ve Rabb'ini bilmesidir. Mârifet akıl ile değil, zevk ile elde edilir. Mârifet sahibine "ârif" denilir.

ma'sûk (A.): sevilen, sevilmiş olan, kendisine âşık olunan

mazhar-ı lutf (F. kelimeler A.): iyiliğe nâil olma, lutuf ile şereflenme

mecmû' (A.): bir araya getirilmiş şey, bütün, hepsi

me'cûr (A.): ecir ve sevabı verilmiş olan

me'cûr ol-: ecir ve sevabı verilmiş olmak.

mekân (A.): mekân, yer, mahal. Mekânı meydana getiren, yoktan var olan madde âlemidir. Şu halde mekân, kendi varlığı olmayan, varlık âlemine bağlı mücerret bir kavramdır.

melek (A.): melek, nurdan yaratılmış mahlûk

menzil (A.): menzil, konaklanan yer, oturulup dinlenen yer; mesafe. Tasavvuf'a göre sâlik, hakikate ulaşmak için birçok menzil aşmak zorundadır.

menzil-gâh (F., menzil A.): menzil yeri

merdûd (A.): reddolunmuş, geri çevrilmiş; kovulmuş, kabul edilmemiş

merhabâ (A.): merhaba, "rahat oturun, rahat edin" mânasında bir selâm sözü

merhem (A.): merhem, ilaç, deva

merhem kıl-: deva olmak

mertebe (A.): mertebe, derece, rütbe

mest (F.): mest, sarhoş, kendinden geçmiş; ilâhî aşkla kendini kaybetmiş

mestân-ı 'ışk (F., 'ışk A.): aşk sarhoşları

mestûr (A.): satırılanmış, yazılmış, çizilmiş

meşhûr (A.): şöhretli, şöhret kazanmış, ün salmış

meşhûr ol-: şöhret kazanmak, ün salmak

meşreb (A.): içecek yer

mevc (A.): dalga

mevlâ (A.): efendi, sahip, mâlik

meydân (A.): meydan

meyhâne (F.): meyhane, içki içilen veya satılan yer; İlâhî aşkın tattırıldığı yer, tekke

meyl (A.): meyil, eğilme; sevme, tutulma; gönül akışı

mezbele (A.): süprüntülük, süprüntü dökülen yer

mezmûm (A.): yerilmiş; beğenilmemiş; ayıp

micmer-i 'ışk (F. kelimeler A.): aşk buhurdanı

mihmân (F.): misafir

miñnet (A.): eziyet, zahmet, sıkıntı; dert, keder

milik (A.): mülk, birinin tasarrufu altında bulunan şey

milket (A.): mülk edinme.

Mi'râc (A.): Kelime mânası "merdiven" olan Mirâc, Hz. Muhammed'in Receb ayının yirmi yedinci gecesi Allah katına yükselme hadisesine verilen addır. İslâm inancına göre Hz. Peygamber Mekke'de iken bir gece Cebrâil gelip kendilerine cennet atı olarak Burak'ı getirmiş. Hz. Peygamber Burak'a binip Kudüs'e varmış. Orada peygamberlerin ruhlarına imamlık ederek iki rek'at namaz kıldırılmış, sonra göğe yükselmiştir. Sidretü'l-müntehâ'ya varınca Cebrâil, "Buradan ileriye varırsam, yanarım" diyerek orada kalmıştır. Bundan sonra Hz. Peygamber'in ayağı altına "Refref" denilen bir yaygı döşenmiş ve onun üzerinde bir müddet yoluna devam ettirmiştir. Bir zaman sonra Refref de ayrılınca Hz. Peygamber tek başına ilerleyip peygamberlerin ruhâniyetleriyle görüşmüş, cennet ve cehennem görmüş, daha sonra Allah'ın hitabına mazhar

olmuştur. Allah'ın huzurundan dönünce Cebrâil'i melek sûretinde Sidre'de bekler bulmuştur. Yoluna devam ederek Mekke'de misafir olarak kaldığı Hz. Ali'nin ablası Ümmühânî'nin evine inmiştir. Bu mânevî yolculuk Allah'ın inayeti ile o kadar kısa bir zamanda gerçekleşmiştir ki döndüklerinde Hz. Peygamber yatağını sıcak bulmuştur. İslâmiyet'e göre mü'minlerin Mirâc'ı namazdır. Mü'min beş vakit namazda Allah'ın huzuruna ermek bahtiyarlığına nâil olur. Sûfilere göre Mirâc, ruhânî bir haldir ve her ermiş kendi kadrine göre bir Mirâc'a mazhar olur.

misk-i Hata (F. kelimeler A.): Hata ülkesinin miski

mişe: meşe

mişkil (A. müşkil): güç, zor; zorluk, engel
mişkil pl-: güç olmak

mu'anber (A.): anberlenmiş, güzel kokan, güzel kokulu

mu'anber eyle-: güzel kokutmak

muğil (A. muğill): güç, zor, çetin

muhabbet (A.): muhabbet, sevgi; sevme, ruhun zevk aldığı şeye meyletmesi. Sûfilere göre muhabbet ruhların ülfetidir.

Muhammed (k.a.): Peygamberimizin adıdır

muhtâc (A.): ihtiyâcı olan, kendisine bir şey lâzım olan; fakir

murâd (A.): murat, arzu, istek, dilek; maksat, emel

muşaffâ (A.): tasfiye edilmiş, süzölmüş, yabancı maddelerden ayrılmış

Müsi-i 'İmrânî (k.a.): İmran oğlu Musa

mutlak (A.): mutlak, tek, yalnız; kayıtsız, şartsız; bir şarta bağlı olamayan; bizâtihi var olan; kat'î, kesin

mutlakâ (A.): mutlaka, her halde, ne olursa olsun, ille

mübârek (A.): mübarek, uğurlu; bereketli

müdâm (A.): devam eden, devamlı, sürekli

mü'min (A.): mü'min, Allah'a imân etmiş olan

münkâd (A.): boyun eğen

mübtelâ (A.): müptelâ, tutkun, düşkün

müşkil (A.): müşkül, güç, zor, çetin; zorluk, engel

müştaş-ı cennet (F. kelimeler A.): cenneti özleyen, cennet hasreti çeken

-N-

nağd (A.): nakit, akçe; para olarak bulunan servet

nağkâş (A.): nakkaş, yağlı boya ile duvar nakışları yapan usta, süsleme sanatkârı

nağş (A.): nakış, süs, resim

nağş-ı nigâr (F. nağş A.): sevgilinin resmi

nâle (F.): inleme, inilti

nâle kııl-: inlemek, feryât etmek

nâle-i efgân (F.): inleme, acı ile bağırıp çağırma

nâmûs (A.): namus, edep, haya, iffet; bir kimsenin mahremi. Vahiy sırlarına vâkıf ve mahrem olması bakımından Cebrâil'in bir adı da "Nâmûs-ı ekber"dir.

nâr-ı ceħim (F., ceħim A.): cehennem ateşi

nażar (A.): nazar, göz atma, bakma; teveccüh, iltifat

nażar kııl-: bakmak; iltifât etmek.

nażar-gâh (F., nażar A.): nazar edilen, bakılan veya bakılacak yer

nefes (A.): nefes, soluk

nefs (A.): nefis, ruh; öz, öz varlık; zât. Sûfiler nefis sözü ile kulun kötü vasıflarını, yerilen huy ve amellerini kastederler. Onlara göre nefis kötülüğe, dünya nimetlerine yönelen mânevîyattır. Sûfiler yedi türlü nefsin varlığını kabul ederler: 1) Nefs-i emmâre: İnsanı kötülüğe sevk eden nefis, 2) Nefs-i levvâme: Yaptığı kötülükten pişman olan, kötülük yapınca

kendisini kınayan, hayra yönelen nefis, 3) Nefs-i mülheme: Kendisine Allah tarafından iyilikler ilham edilmiş, kötülükten arınmış nefis, 4) Nefs-i mutmainne: İmanı olgunlaşmış hataya düşmeyecek hale gelmiş olan nefis, 5) Nefs-i râziyye: Tanrı'dan râzı olan nefis, 6) Nefs-i marziyye: Tanrı'nın rızasını kazanmış olan nefis, Tanrı katında makbul olan nefis, 7) Nefs-i sâfiyye: Kötülükten arınmış, sâf hale gelmiş nefis. Dikkat edilirse tasnifte nefsin çeşitli vasıfları belirtilmiştir, yedi ayrı nefis düşünülmemelidir. Tasavvuf ehline göre nefis, insanı bu dünyaya bağlar, Hak'tan uzaklaştırır. Onun için nefse hâkim olmak, nefis isteklerine kapılmamak gerekir. Nefs mâhiyeti gereği kötülüğe meyl edicidir. Onu yenmek cihad sayılır. Bu da ancak Allah'ın lutfu ve yardımı ile mümkün olur.

nefs-i şüm (F., nefis A.): uğursuz, kötü nefis

nesne: nesne, şey; bir şey, hiçbirşey

neyle-: neylemek, ne yapmak

nice: nasıl, ne kadar, çok, birçok

niçeler: çok kimseler, birçokları

nigâr (F.): sevgili

nigehbân (F.): gözcü, bekçi

niķâb (A.): örtü, peçe, yüz örtüsü

ni'met (A.): nimet, iyilik, lutuf, ihsan; rızık

nirde: nerede

nişâr (A.): saçma, serpmeye

nişâr ol-: saçılmak

nit-: ne yapmak

nişân (F.): nişan, iz, belirti, işaret

n'ol-: ne olmak

nūr (A.): nur, aydınlık, parlaklık, ışık. Nur dünyevî ve uhrevî olmak üzere iki türlü telakki edilir. Dünyevî nur, Allah'ın lutfu ile maddî varlıklarda beliren nurdur. Uhrevî nur ise, Kur'ân-ı Kerîm'in birçok âyetlerde

ifade edilen ve âlemlerin manen aydınlanmasına sebep olan nurdur. Bu sebeple nur, Kur'ân-ı Kerîm'e ve Hz. Muhammed'e itlak olunur.

nūr ol-: nur haline gelmek

nūr-ı Hakk (F. kelimeler A.): Hakk'ın nuru

nūr-ı Hudâ (F. kelimeler A.): Hudâ'nın nuru

nūru'l-Hudâ (A.): Hudâ'nın nuru

nūr-ı hüsn (F. kelimeler A.): güzelliğin nuru

nūr-ı vahdet (F. kelimeler A.): vahdet nuru

nūr-ı ziyâ (F. kelimeler A.): aydınlık, ışık, parlaklık

nūr-ı tecellî (F. kelimeler A.): tecelli nuru

nūr-ı başâr (F. kelimeler A.): göz nuru

-O-

od: ateş

oğul: oğul, evlât; erkek çocuk

oķı-: okumak; krş. oku-

oķu-: okumak; krş. okı-

olar: onlar

orda: orada

oyun: oyun

-Ö-

öğ: akıl, hatır, zihin

öküş: çok, fazla

'ömr (A.): ömür

'ömr-ü beķâ (F. kelimeler A.): ebedî ömür

öñ: ön, önce, evvel

öñdin: önce, ilk önce, önceden, önden

ört-: örtmek, kapamak

öz: öz, kendi

özge: başka, diğer

pâdişâh (F. pādşāh): padişah

pâdişeh (F. pādşeh): padişah
penhân (F. pinhân): gizli, saklı
 penhân ile-: gizlemek
perde (F.): perde, engel
perde-dâr (F.): perdecî, büyük bir kimsenin kapısında bekleyip içeri gireceklere kapı perdesini açmakla vazifeli kimse
pertev (F.): ışık, parlaklık, ziya, ilâhî aydınlık
pervâne (F.): pervane, geceleyin ışık etrafında dönen kelebek. Edebiyatta sevgili ışığa, âşık da onun etrafında iştihakla dönen pervaneye benzetilir. Pervane nasıl etrafında döndüğü mum veya kandil alevine kendisini atıp yanarsa, âşık da kendisini sevgilinin aşkına kaptırarak yanar, kavrulur. Tasavvufta ışık ilâhî aşk, pervane ise bu aşkla tutuşan tarikat ehli, yani Hak âşığdır.
pes (F.): sonra, öyle ise
peymâne (F.): büyük kadeh, şarap bardağı
pinhânî (F.): gizlice
pîr (F.): pir, yaşlı, ihtiyar; bir tarikat veya mesleğin kurucusu veya en ulusu; mürşid
pişrev (F.): önde giden
pülâd (F.): polat, çelik
pür-şafâ (F. şafâ A.): safâ dolu, çok neşeli

-R-

rabbânî (A.): Rabb ile ilgili, kendini tamamen Rabb'e veren
râh (F.): yol
rahmân (A.): çok acıyan, çok merhamet eden
rahmânî (A.): Allah'a âit, Allah'tan gelen, hayırlı olan
rahmet (A.): acıma, koruma, esirgeme, bağışlama; yağmur

rahmet-i rahmânî (F. kelimeler A.): Allah'ın rahmeti
râz-u nihân (F.): gizli tutulan sır
recâ (A.): ümit; yalvarma; istek, dilek
redd (A.): geri döndürme, döndürülme, kabul etmeme; inkâr etme
redd it-: reddetmek
reh-nümâ (F.): yol gösteren, klavuz
reng (F.): renk
resâne (F.): hasret, iştihak, arzu
reyhân (A.): reyhan, fesleğen
revâ (A.): yakışır, uygun, lâyük
revâ ol-: lâyük olmak, yakışmak

-S-

sebeb (A.): sebep, vasıta
sebeb ol-: sebep olmak
şedef (A.): sedef
semâ (A.): sema; cezbeyle dönme; Mevlevî tarikatında dervişlerin âyin esnasında belli bir usul ve erkâna göre cezbeyle dönerek yapmış oldukları raks
sensüz: sensiz
ser (F.): baş
serâb (A.): serap, çölde sıcak güneş ışınlarının tesiriyle su veya yeşillik görünmesi
ser-defter-i dîvân (F. defter, dîvân A.): divan defterinin başı
ser-gerdân (F.): başı dönen, şaşkın; perişan
ser-gerdân-ı 'ışk (F. 'ışk A.): aşktan başı dönen, aşk sarhoşu
ser-mâye (F.): sermaye
ser-mest (F.): sarhoş, kendisinden geçmiş
ser-mest ol-: kendinden geçmek
serserî (F.): serseri, başıboş

ser-tâc (F.): baş tâcı olan, çok sevilen, sayılan
ser-te-ser (F.): baştan başa, hep, bütün
sevdâyî (A.): sevdaya tutulan
sevgü: sevgi
server (F.): baş, reis
seyr (A.): uzaktan bakıp karışmama, seyretme
seyr it-: seyretmek, dolaşmak
seyrân (A.): gezinme, dolaşma
seyrân ile-: gezinmek, dolaşmak
seyrân it-: gezdirmek, dolaştırmak
şidk (A.): doğruluk
şifât (A.): sıfatlar, özellikler
şin-: kırılmak
sır (A. sırr): sır, gizli şey, gizli hakikat
sırr-ı evliyâ (F. kelimeler A.): velilerin sırrı
şızır-: sızdırmak, eritip akıtmak, süzmek
sin (A.): mezar, kabir
rıdvân (A.): cennet kapıcısı
riyâ (A.): riyâ, iki yüzlülük
rumûz (A.): rumuz, işaretler; mânası gizli olan işaretler
rüşenâyî (F.): aydınlık, açıklık, belli olma

-S-

sâ'at (A.): saat
şabr (A.): sabır
şaçıl-: saçılmak, ortalığa yayılmak
şad (F.): yüz (sayı sözü)
şafâ (A.): sâflık, berraklık; dertlerden kurtulma, gönül rahatlığı. Sûfîlere göre safâ üç türdür: 1) Safâ-i ilm: Hz. Muhammed'in yolunda olmak ve O'nun edebiyatla ediplenerek ulaşılan safâ, 2) Safâ-i hâl: Bu dünya bağlarından, kevn ü fesad

âlemi kaydından sıyrılmakla ulaşılan safâ, 3) Safâ-i ittisal: Fenâ fi'llâh mertebesine yükselmekle ulaşılan safâ

sahfe (A. sahfî): sayfa, sahife

şahibü'l-hâl (A.): hal sahibi, halden anlayan kişi

saltanat (A.): saltanat, sultanlık; bolluk ve zenginlik, şatafatlı hayat

san: ün, şöhret

saña: sana

san'at (A.): sanat, ustalık; hüner, marifet

sârif (A.): sarfeden, harcayan; değiştiren

şarmaş-: sıkıca sarılmak; dolaşmak

şav-: savmak, geçiştirmek, atlatmak, uzaklaştırmak

şaykal (A.): cilâ

sebak (A.): ders

soñ: son, arka

söyün-: sönmek

şu: su

şubh (A.): sabah, sabah vakti

süd (F.): fayda, kazanç, kâr

sûfî (A. şûfî): Tasavvuf ehli, sofu, Tasavvuf yolunda olan. Kelimeyi yün mânasına gelen "suf" sözüyle ilgili görenler olduğu gibi Hz. Peygamber zamanında Mescid-i Nebevî'nin avlusunda yatıp kalkan, yedirilip-içirilen ve "Ehl-i suffe" denilen fakir sahabeyle ilgili görenler de vardır. Bâzıları da sûfî sözünü temiz, arınmış, katkısız mânalarına gelen "sâf" sözüyle ilgili görmekte, bâzıları ise kelimeyi hikmet mânasına gelen Grekçe "sofos" kelimesinden getirmektedir. Sûfî adını ilk olarak taşıyan kişi Şam'da ilk zaviyeyi kuran Ebû Hâşim es-Sûfî'dir (ölu: H. 150/M. 767-768).

sultân-ı 'ışk (F. kelimeler A.): aşk sultanı

sultân-ı kevineyn (F. kelimeler A.): iki cihanın sultanı, Hz. Peygamber

şûret (A.): sûret, görünüş, biçim, kılık; tarz.
Sûfilere göre sûret halinde görülen mânadır
Bu sebeple sûret geçici, mâna ise ebedîdir.
Sûret âraz (belirti), mâna ise cevher (öz)
dir. Mâna Tanrı, sûret ise maddedir.

s ü b h â n (F.): "her türlü kusur ve
eksikliklerden arınmış" mânasına gelen
kelime Allah'ın adlarındandır

süd: süt

-Ş-

şâd (F.): sevinçli, mutlu, şen, bahtiyâr

şâh (F.): şah

şak (A. şakḳ): yarma, çatlama, kırma; yarık,
çatlak

şak it-: ortadan ikiye ayırmak

şân (A.): şan, şöhret

şarâb (A.): şarap; içecek şey

şehin-şâh (F.): şahlar şahı

şekk (A.): şüphe, zan

şeksüzün: şüphe etmeksizin

şem' (A.): mum

şer' (A.): Allah'ın emri, âyet, hadis, icmâ-i
ümmet ve kıyâs-ı fukahâ esasları üzerine
kurulmuş olan din kâideleri

şerḥ (A.): açıklama; açık anlatma

şerḥ ile-: şerhetmek, açıklamak

şerḥa (A.): dilim, kesilmiş, dilinmiş şey,
parça

şeş (F.): altı

şeyḥ (A.): şeyh, büyük ve yaşlı kimse; ilim
ve fazilette üstün kimse; mürşid

şeyṭân (A.): şeytan, iblis. Şeytanın melek
iken derecesi yüce ve adı "Azâzil" idi.
Allah'ın emrine karşı gelip Hz. Âdem'e
secde etmediği için lânete uğradı ve Allah
tarafından kovularak "merdûd" oldu

şeyṭâni'r-recîm (A.): lânetlenmiş şeytan

şişe (F.): şişe, sırça

şol: şu

şuâ' (A.): ışın, Güneş'ten veya başka bir ışık
kaynağından uzanan tel tel ışıklar

şu'ûn (A.): hadiseler

-T-

tâ (F.): tâ, vaktaki

tâ'at (A.): tâat, ibadet etme; Allah'ın
emirlerini yerine getirme

tâ'at kıl-: Allah'a kulluk etmek, emirlerini
yerine getirmek

tâ'at it-: Allah'a kulluk etmek

tâc-ı sa'âdet (F. kelimeler A.): saadet tâcı

tağıt-: dağıtmak

tâhir (A.): temiz, pak; içte (bâtında) ve dışta
(zâhirde) her türlü kirden arınmış olan

tâhir ol-: temiz olmak

taht (F.): taht

tahte's-serâ (A. tahte F.): toprak altı

taht-ı muḥalled (F., muḥalled A.): ebedî
taht

taḳ: ihtiyaç; özür, kusur

taḳ tut-: ayıplamak, kusur bulmak

tâkat (A.): güç, kuvvet

tâkat vir-: güçlendirmek

taḳvâ (A.): Allah'tan korkma, Allah korkusu
ile dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma

taḳvî (A. taḳvâ): Allah'tan korma

tal-: dalmak

taleb (A.): istek, isteme

tâlib (A.): isteyen

tâlib ol-: istekli olmak, istemek

ṭamu: cehennem. Kur'ân-ı Kerîm'de yedi kat
cehennem zikredilmiştir. Kâfirler günah-
larının derecesine göre bu cehennemlerden
birinde kalacaklardır. Yedi kat cehennem
adları şöyledir: Sa'ir, Sakar, Cahîm,
Hutâme, Lezâ, Hâviye, Süür.

ṭāñ: hayret, şaşma

ṭāpu: huzur, nezd; ibadet

ṭārāc (F.): yağma, çapul, talan

ṭārāc idici: yağmacı

ṭarrār (A.): yankesici

ṭār u mār (F.): karmakarışık; dağınık, perişan

ṭaşra: dışarı

ṭat-: tatmak, tadına bakmak

ṭatlu: tatlı

tecellī (A.): görülme, belirme, meydana çıkma; Allah'ın lutfuna nâil olma; Allah katında makbul kulların kalbinde ilâhî sırların ayan olması

tecrīd (A.): ayırma, tek başına bırakma; mâsivayı (Allah'tan gayrı şeylere duyulan ilgi) kalbden ve zikirden çıkararak Allah'a bağlanma.

tecrīd ol-: tecrid yoluna girmek, Allah'tan başka herşeyle ilgiyi kesmek

temāmet (A.): tamamen

temāşā (F.): bakıp seyretme

ten (F.): beden, gövde

tenhā (F.): تنها, yalnız

tercümān (A. tercemān): tercüman

terennüm (A.): yavaş ve güzel bir sesle şarkı söyleme

terk (A.): terk, bırakma, vazgeçme. Sûflere göre terk dört türdür: 1) Terk-i dünya: Dünya bağlarından sıyrılma, dünya nimetlerine değer vermeme, 2) Terk-i ukba: Âhîret düşünce ve endişesini terketme, 3) Terk-i hesîf: Varlıktan geçme, 4) Terk-i terk: Terketme düşüncesini dahi terketme.

terk it-: terketmek

terk ol-: terk edilmek

teşviş (A. teşvīş): karıştırma, karmakarışık etme

tevbe (A.): tevbe; insanın işlediği günahlarından pişman olup Allah'ın sonsuz rahmetine sığınarak afv dilemesi; kulun Allah'ın hükmüne muhalefetten muvafakata dönmesi, yâni Allah'ın takdirine boyun eğmesi. Tevbe iki türdür: 1) İnâbe tevbesi: Kulun Hakk'ın gazabından korkarak gûnahtan kaçınmakla kıldığı tevbe, 2) İsticâbe tevbesi: Kulun Hakk'ın lutf ve kereminden utanarak kıldığı tevbe. Sûflere göre de avâmın tevbesi, havâssın tevbesi ve ahassın tevbesi olmak üzere tevbe üç türdür

toğrı: doğru; krş. toğru

toğru: doğru; krş. toğrı

ṭol-: dolmak

ṭolu: dolu

ṭılun-: dolmak, dolu dolu olmak

ṭon: elbise

ṭoy-: doymak

ṭūfān (A.): Hz. Nûh zamanında yoldan çıkmışları tedibetmek için Allah tarafından hem gökten yağdırılan, hem de yerden kaynayan bütün dünyayı kaplayan su (Bunun neticesinde yeryüzündeki bütün canlılar yok olmuş, ancak Hz. Nûh'un gemisine alınmış olan çiftlerden ikinci defa olarak canlılar türemiştir).

ṭuğyān (A.): coşma, coşkunluk; taşma, taşkınlık; azgınlık

ṭur-: durmak; ayağa kalkmak; beklemek

ṭūr (A.): Tur dağı

ṭurağ: durak, yerleşilen yer

ṭutsağ: esir

ṭutuşdur-: tutuşturmak

ṭuy-: duymak; hissetmek

ṭuyūr (A.): kuşlar

ṭürāb (A.): toprak

ṭürāb ol-: toprak olmak

tütüz-: tütsülemek, koku vermek için bir şey yakıp tütürmek

-U-

uçmak: cennet

'ūd (A.): öd ağacı

'ukbī (A.): âhîret, öbür dünya

ulaşuk: ulaşmış, karışmış

um-: ummak, ümit etmek; beklemek

'ummân-ı 'ışk (F. kelimeler A.): aşk denizi

ur-: vurmak; koymak

uş: işte, şu

uşan-: ufalanmak

'uşşāk (A.): âşıklar

uyar-: uyarmak, ikâz etmek

uzag: uzak; krş. uzak

uzak: uzak; krş. uzak

-Ü-

'üryân (A.): çıplak

üstād (F.): üstad, usta, sanatkâr; bir ilim veya sanat alanında üstün yeri olan kimse

üzil-: kopmak, uzaklaşmak, münasebeti kesmek

üzre: üzerinde

-V-

vahş (A.): vahşi, ürkek

vakt (A.): vakit, zaman; uygun zaman

varlıg: varlık, mevcûdiyet

varṭa (A.): tehlike; uğurum

vaşf (A.): vasıf

vāşıl-ı Hakk (F. kelimeler A.): Hakk'a ulaşan

vāsıṭa (A.): vasıta, aracı, âlet

vaşl (A.): ulaşma, erişme, kavuşma; Tasavvuf'ta Hakk'a kavuşma, benlikten geçip Hakk'ta var olma, vahdete erme. Bâzı sûfilere göre Allah her yerde hazır ve nazır olduğundan Hakk'a vasl düşünülemez. Bir kısım sûfilere göre de vasl Hakk'la aramızdaki perdelerin kalkması böylece ilâhî sırlara vâkıf olmaktır.

velîkin (F.): lâkin, fakat

vir-: vermek

vîrân (F.): viran, harap, yıkık

vîrâne (F.): virane, harap hale gelmiş yer

vîrân-ı 'ışk (F. 'ışk A.): aşk yüzünden harap olan

vuşlat (A.): bir şeye ulaşma, yetişme, kavuşma

vücûd (A.): vücut, varlık; var oluş. Tasavvuf'ta vücûd, sâlikin mevhum (gerçek olmayan) varlığından geçip hakikî ve mutlak varlık olan Tanrı varlığında var olması.

-Y-

yâ (A.): ey, hey (seslenme edatı)

yād (F.): anma, zikretme

yağmâ (F.): yağma, çapul, zorla mal kapma
yağmâ kıl-: yağmalamak

yağmâla-: yağmalamak

yağdur-: yaktırmak

yalvar-: yalvarmak

yañ: yan, taraf

yâr (F.): yâr, sevgili; dost

yara-: faydalı olmak; elverişli olmak; lâyıık olmak; uğurlu gelmek

yarat-: yaratmak, meydana getirmek, yoktan var etmek

yardım-içün: yardım için

yare: yara

yarlıg: ferman, buyruk; irâde

yavı: kayıp, yitik

yavı kıl-: kaybetmek

yazuğ: günah, suç

yek-cihet (F. cihet A.): fikirleri bir olan

yıkıl-: yıkılmak, göçmek

yırtıcı: yırtıcı

yid-: çekmek, yedekte götürmek

yidü: yedi

yil: yel, rüzgâr

yiñi: yeni, taze

yir: yer, arz, toprak

yitür-: yitirmek, kaybetmek

yoğ: yok

yoğsul: yoksul, fakir

yoğ kıl-: yok etmek

yöl: yol; âdap, usul

yoldaş: yol arkadaşı

yör-: dolamak

yu-: yıkamak

yukaru: yukarı

Yûsuf-u Ken'ân (F. kelimeler A.): Hz. Yûsuf

yügrük: yürük, hızlı giden, çok koşan

yüri-: yürümek

-Z-

zād (A.): azık

zâhid (A.): zâhit, züht sahibi, dünya işlerinden el-etek çekip kendisini ibadete veren. Edebiyatta zâhid, rind karşılığı olarak "kaba sofı, riyakâr, ham ervah" mânalarında kullanılır.

zâhir (A.): açık, belli, meydanda, görünen; görünüş, dış yüz. Sûfiler her şeyde Tanrı sıfatlarının zahir olduğunu, zâtının ise her şeyden ve her tasavvurdan münezze olduğunu kabul eder.

zamân (A.): zaman

zâr (F.): ağlayan, inleyen; ağlama, inleme; dert

zarar (A.): zarar, ziyan, eksiklik

zârî (F.): ağlayıp sızlama

zât (A.): zât, kendi, asıl, öz; saygıya değer kimse

zebâne (F.): dil; alev

zerğ (A.): hile, riyâ, ikiyüzlülük

zerre (A.): zerre, çok ufak parça

zevk (A.): zevk; mânevî haz, hakîkate erenlerin duydukları neşe, Sûfilere göre zevk, irfan nurudur

zeyn (A.): süs

zeyn-ü cihan (F. kelimeler A.): cihanın süsü

zî (A.): ne güzel, ne hoş

zihî (A.): ne güzel, ne hoş

zîra (F. zîra): çünkü, şundan dolayı ki

zulmet (A.): karanlık

züh d (A.): Kelime mânası "bir şeye meyletmeyi terk etmek"tir. Terim olarak, haram ve şüpheli şeylerden mümkün olduğu kadar kaçınma, nefsi bu gibi şeylerden koruma, mânasına gelir.

zül f (F.): zülûf, yüzün iki yanından sarkan saç lülesi